

ZAŁĄCZNIK DO UCHWAŁY RADY MIEJSKIEJ W PRZYTYKU NR XV.116.2025 z dnia 26 września 2025 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Dla Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025-2028

OPRACOWAŁ:

**BURMISTRZ
MIASTA I GMINY**

Dariusz Wołczyński

UZGODNIONO:

**WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE**

Delegatura w Radomiu

26-600 Radom, ul. Żeromskiego 53
tel. 48 363-92-14; tel. 48 363-85-14

*grupa przytyk, archiwalne
sprawy: 22.01.20.10.2025.
WCS z dn. 31.07.2025*

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	15
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026.....	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	17
4.2.1. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030+.....	17
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.....	20
4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025.....	21
4.2.4. Strategia Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2030r.	22
4.2.5. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2024-2028.....	23
4.2.6. Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023 – 2027 dla Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki”	27
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	27
5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	27
5.1.1. Studium Kierunków i Uwarunkowań Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przytyk	27
5.1.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	32
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy Przytyk.....	34
5.2.1. Charakterystyka Miasta i Gminy Przytyk.....	34
5.2.2. Rys historyczny Miasta i Gminy Przytyk.....	36

5.2.3. Krajobraz kulturowy Miasta i Gminy Przytyk z charakterystyką zasobów dziedzictwa kulturowego.....	43
5.3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków.....	46
5.4. Zabytki nieruchome.....	48
5.5. Obiekty małej architektury (kapliczki, krzyże i figury przydrożne).....	58
5.6. Zabytki ruchome.....	59
5.7. Stanowiska archeologiczne.....	60
5.8. Zabytki w zbiorach muzealnych.....	61
5.8. Dziedzictwo niematerialne.....	61
6. Gminna Ewidencja Zabytków.....	62
7. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków oraz rodzaje zagrożeń.....	63
8. Realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Przytyk na lata 2021-2024.....	64
9. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Przytyk. Analiza szans i zagrożeń.....	66
10. Cel gminnej polityki w ramach programu opieki nad zabytkami oraz niezbędne działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.....	68
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	71
12. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	73
13. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	73
14. Podstawowa bibliografia.....	77
Załącznik nr 1. Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków - zabytki nieruchome dla Miasta i Gminy Przytyk.....	78
Załącznik nr 2. Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków - stanowiska archeologiczne dla Miasta i Gminy Przytyk	87
Załącznik nr 3. Wykaz oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Przytyk.....	107
Załącznik nr 4. Wykaz zabytków nieruchomych Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków z terenu Miasta i Gminy Przytyk zweryfikowanych negatywnie.....	111

1. WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe (historyczne): materialne i niematerialne Miasta i Gminy Przytyk, a w szerszym aspekcie zakresowym krajobraz kulturowy, na który składają się pojedyncze zabytki i zespoły zabytków, elementy zagospodarowania przestrzeni, dzieła sztuki, obiekty przyrodnicze czy miejsca historyczne. Program sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 r., poz. 1292) oraz standardami Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Przedstawia on:

- zasoby dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- aktualny stan zachowania i zagospodarowania zabytków,
- walory turystyczne oparciu o istniejące dziedzictwo kulturowe,
- aktualne uwarunkowania strategiczne i przestrzenne,
- procedury administracyjne ochrony zabytków,
- mechanizmy finansowania ochrony zabytków pozwalające na prowadzenie właściwej polityki konserwatorskiej,
- konkretne działania nakierowane na zachowanie zabytków w dobrym stanie, zwiększenie współpracy z organizacjami społecznymi i urzędem konserwatorskim, poprawę stanu zagospodarowania przestrzennego czy udostępnienie ich na potrzeby edukacyjne i turystyczne.

Przedmiotowy dokument stanowi aktualizację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2021 – 2024 przyjętego uchwałą nr XXI.203.2021 Rady Gminy w Przytyku z dnia 29 marca 2021r.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakładają na gminę przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024, poz. 1292, ze zm.). Zgodnie z art. 87 ust.1 w/w ustawy wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Program ten podlega uchwaleniu przez radę gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

GLÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLA ART. 87 UST. 2 W/W USTAWY, TJ.:

- Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- Wyeksponowanie poszczególnych obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami.
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego zawiera Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 2009r. Nr 78, poz. 114, poz. 946):

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Rzeczpospolita Polska przyjęła w drodze ratyfikacji akty prawne o znaczeniu międzynarodowym określające zasady i sposób dbałości o materialne dziedzictwo kulturowe. Dokumenty te są przede wszystkim większością deklaracji bądź konwencji. Najważniejsze z nich to:

- Karta Ateńska sporządzona 30 października 1931r.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego przyjęta w Hadze 14 maja 1954r.
- Karta Wenecka, czyli Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Miejsc Zabytkowych sporządzona w Wenecji w 1964r.

Definiuje pojęcia: restauracji i konserwacji wskazując ich granice, warunki oraz zasady realizacji;

- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972r.

Wprowadziła pojęcie „dziedzictwa kulturowego” obejmującego:

- zabytki, pod którymi rozumie się dzieła architektury, monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym,

napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

- zespoły i miejsca zabytkowe - budowle oddzielne lub łączne, które ze względu na swoją architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

- miejsca zabytkowe - dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również sfery, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Instrumentem służącym do realizacji celów Konwencji jest Lista Dziedzictwa Światowego.

- Międzynarodowa Karta Ochrony Ogrodów IFLA-ICOMOS sporządzona w dniu 21 maja 1981r.
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miasta Historycznych ICOMOS sporządzona w październiku 1987r.
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie 3 października 1985 r.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Prowadzi trzy listy:

- Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony;
- Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- Rejestr programów, projektów i działań mających na celu ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego („Rejestr Najlepszych Praktyk”).

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024r., poz. 609) art.7 ust.1 pkt.9.

Gmina realizuje zadania własne mające na celu zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, obejmujących m.in. sprawy kultury w tym, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym aktem prawnym regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz. U. 2024 r., poz. 1292).

Zgodnie z art.3 pkt.1 zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

OCHRONA ZABYTKÓW polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (art. 4):

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

OPIEKA NAD ZABYTKIEM sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków (art. 5):

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,

- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury.

**OCHRONIE I OPIECE, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA
PODLEGAJĄ (art. 6, ust. 1):**

zabytki nieruchome będące, w szczególności (art.6 ust.1, pkt.1):

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

zabytki ruchome będące, w szczególności (art.6, ust.1, pkt.2):

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami zbiorów przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art.5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022r., poz. 2393),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła rzemieślniczego oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

zabytki archeologiczne będące, w szczególności (art.6, ust.1, pkt.2):

- pozostałościami terenowymi pradziejowego historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art.6, ust.2).

FORMAMI OCHRONY ZABYTKÓW SĄ (art. 7):

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- (1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ścisłej ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji dokumentów planistycznych takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art.18),
- obowiązek prowadzenia przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art.22 ust.4),
- sprawowanie bieżącej opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, co do którego dana jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art.71),
- prawo ubiegania się przez Gminę o przyznanie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącego własnością tej jednostki (art. 73),
- prawo udzielania przez Radę Gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art.81),
- sporządzanie dokumentacji przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta i przyjmowanie przez radę gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego to co dwa lata odpowiednio wójt gminy/burmistrz/prezydent miasta przedstawia sprawozdanie radzie gminy (art.87)

UREGULOWANIA prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

- Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1145, ze zm.). Art.29, ust.2. Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu

sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie. Art. 68, ust. 1. Właściwy organ może udzielić bonifikaty od ceny ustalonej zgodnie z art. 67 ust. 3, na podstawie odpowiednio zarządzenia wojewody albo uchwały rady lub sejmiku. Art. 68, ust. 3. Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

- Ustawie z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024r., poz. 1130, ze zm.). Art. 53, ust. 4, pkt. 2. Decyzje, o których mowa w art. 51 ust.1, wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do obszarów lub obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024r., poz. 1292, ze zm.).
- Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024r., poz. 1478, ze zm.). Art. 83a ust. 1. Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków/ nie dot. wpisanych do rejestru zabytków terenów zakomponowanej zieleni/.
- Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2025r., poz. 418).

Art. 39:

1/ Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2/ Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do

spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3/ W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu powyższych prac z WKZ (Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków).

4/ Wojewódzki Konserwator Zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3 w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych;

- Ustawie z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024r. poz.87). Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024r., poz. 1491, ze zm.). Prowadzenie zadań z uwzględnieniem zakresu ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego oraz podtrzymywania tradycji narodowej i rozwoju świadomości kulturowej jest działalnością pożytku publicznego.
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U.2015r., poz. 774, ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy:

- Ustawie z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (Dz. U. z 2022r., poz. 385).
- Ustawie z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022r., poz. 2393).

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawie z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020r. poz. 164).

UREGULOWANIA prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się również w rozporządzeniach:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2023r., poz. 2425).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, jak również badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań i prospekcji archeologicznych w tym poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021r., poz.81).**
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. z 2014r., poz. 110).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. 2004r. Nr 124, poz. 1304, ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 Nr 212 poz. 2153).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021r., poz. 56).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U.2011r., Nr 89, poz. 510).

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. z 2015r., poz. 979).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego wyłącznie na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004r., nr 30, poz. 259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2004r., nr 124, poz.1302, ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015r.w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015r., poz.1275).

4.UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1.STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI.

4.1.1.Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023 - 2026.

W dniu 8 grudnia 2023 roku Uchwałą nr 242 Rada Ministrów przyjęła strategiczny dla Polski dokument – Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026. Wyznacza on cele i kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

**W programie przyjęto cel główny:
zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce.**

W jego obrębie określono trzy cele szczegółowe:

- weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi,
- wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków,
- rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

**Program ma zapewnić efektywną ochronę i opiekę nad zabytkami
poprzez m.in.**

- ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
- podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju,
- cyfryzację jak również podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych,

**W szczególności program wskazuje sposoby ochrony i opieki nad
zabytkami poprzez:**

- definiowanie modelu i systemu wartościowania zabytków,
- plany zarządzania dla pomników historii,
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych,
- tworzenie systemu bezpieczeństwa zabytków.

4.2.RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.

4.2.1.Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030+.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030+ została przyjęta uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r. Strategia jest dokumentem, którego zapisy mają wpływ na rozwój województwa mazowieckiego poprzez określenie długookresowych procesów rozwojowych w regionie.

Za cel główny przyjęto „Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwały i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska”. Jego realizacja odbywać się będzie poprzez pięć celów strategicznych. Do każdego celu przypisane zostały kierunki działań oraz działania.

W obszarze kultura i dziedzictwo wskazano:

Cel: Mazowsze bogate kulturowo

- **Kierunek działania:** Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Działania:

- Wspieranie robót konserwatorskich (w tym prac restauratorskich, renowacyjnych, rewaloryzacyjnych), rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych;
- Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych;
- Inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego.

- **Kierunek działania:** Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa.

Działania:

- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze;
- Rozwój infrastruktury turystycznej i około turystycznej. W tym wspieranie rozwoju różnych form turystyki, produktów oraz wydarzeń turystycznych;
- Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym;
- Ochrona, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej (materialnej i niematerialnej), w tym podnoszenie świadomości kulturowej;
- Kreowanie ośrodków i kształtowanie regionalnej tożsamości kulturowej;
- Wspieranie i promocja różnorodności kulturowej;
- Wspieranie przedsiębiorczości i współpracy w obszarze kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki.

➤ **Kierunek działania:** Upowszechnianie kultury i twórczości.

Działania:

- Rozwój infrastruktury kultury, wydarzeń i projektów kulturalnych;
- Wspieranie rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej;
- Wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego;
- Wzmacnianie uczestnictwa w kulturze, w tym poprzez technologie cyfrową (e-kultura, digitalizacja).

➤ **Kierunek działania:** Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej.

Działania:

- Wspieranie ośrodków miejskich i wiejskich w upowszechnianiu potencjału kultury wraz z rozwojem funkcji turystycznych;
- Promowanie potencjału kulturowego Warszawy.

W Strategii opisano dziedzictwo kulturowe województwa mazowieckiego, które wyróżnia się w skali kraju pod względem liczby zabytków objętych formami ochrony. Duża liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (7949) sytuuje województwo na drugim miejscu w Polsce,

za województwem dolnośląskim. Najlepiej zachowanymi zabytkami na Mazowszu są obiekty sakralne. Stanowią one kategorię zabytków, która utrzymuje ciągłość użytkowania zgodnie z ich pierwotną funkcją. Zabytki te posiadają często ponadprzeciętne wartości zabytkowe i są na bieżące remontowane i konserwowane. Województwo zajmuje szóste miejsce w kraju pod względem liczby pomników historii (8) oraz trzecie ze względu na liczbę parków kulturowych (4). Województwo posiada – nieobjęte formami ochrony zabytków – zasoby kulturowe o szczególnych wartościach historycznych i kulturowych.

Ważną rolę pełnią ośrodki budowania tożsamości kulturowej. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają ośrodki związane z wybitnymi postaciami i kultem religijnym, m.in. Żelazowa Wola, Czarnolas, Niepokalanów (Paprotnia) i Góra Kalwaria. Istotnymi elementami dziedzictwa kulturowego są też miasta historyczne, miasta ogrody (np. Podkowa Leśna), obiekty fortyfikacyjne (np. Twierdza Modlin), a także obiekty przemysłowe (np. w Radomiu) i zabytki techniki (np. w Warszawie). Szczególnymi obszarami, zarówno ze względu na wartość, jak i pamięć historyczną, są również miejsca martyrologii, miejsca pamięci oraz cmentarze (w tym zabytkowe). Dużym zagrożeniem dla przestrzeni kulturowej województwa jest zróżnicowany stan zachowania zabytków.

Istotnymi problemami (barierami) dla zachowania obiektów zabytkowych są m.in.:

- brak użytkowania, niedostateczne zabezpieczenie;
- niewystarczająca ilość prac konserwatorskich i środków finansowych;
- nie trwałe budulec (np. obiekty drewniane charakterystyczne dla regionu mazowieckiego).

Czynnikiem utrudniającym objęcie odpowiednią ochroną zabytków w województwie jest również ich duże rozproszenie przestrzenne. Postępująca presja urbanistyczna utrudnia ochronę krajobrazów kulturowych. Proces urbanizacji stwarza zagrożenie dla cennych obszarów kulturowych. Warszawa jest jednym z najbardziej narażonych na presję urbanistyczną miast ze względu na swój dynamiczny rozwój.

Ważne w zakresie ochrony różnorodności kulturowej jest podnoszenie świadomości mieszkańców i wykorzystanie potencjału kulturowego dla celów turystycznych. W Strategii opisano także kulturę oraz turystykę, której rozwój w ostatnich latach jest bardzo dynamiczny. Rośnie potencjał

turystyczny w zakresie między innymi wyjazdów biznesowych, uzdrowiskowych, kulturowych, przyrodniczych, tematycznych, w tym historycznych.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został uchwalony Uchwałą nr 22/18 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 19 grudnia 2018r.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego jako element regionalnego planowania strategicznego ma na celu równoważenie różnych sfer rozwoju województwa w przestrzeni a jednocześnie służy konkretyzacji przestrzennej celów sformułowanych w strategii rozwoju województwa mazowieckiego i określa uwarunkowania przestrzenne do formułowanych programów rozwoju. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa (PZPW) został ukształtowany przez ustawodawcę, jako poziom odniesienia dla planowania przestrzennego gmin, łączący politykę przestrzenną państwa i województwa. Oznacza to, że w PZPW poza polityką przestrzenną województwa, zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, powinny znaleźć się także ustalenia polityki przestrzennej państwa.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zostały określone działania, m.in.:

- realizacja zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji;
- wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów poprzemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację, rekultywację oraz ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i poprzemysłowej, dworskiej, obronnej,

dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;

- ochrona regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022-2025 został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 169/21 z dnia 21 grudnia 2021 r. W przedmiotowym dokumencie wskazano nadrzędny cel określony w jego misji: „Podniesienie skuteczności opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim.”

Zidentyfikowano główne problemy w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i na tej podstawie wytyczono trzy obszary strategiczne:

- Edukacja kształtująca świadomość i postawy.

Cele: Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków, kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.

- Optymalizacja systemu dostępu właścicieli do środków.

Cele: Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich, dbałość o zabytki własne województwa.

- Wypracowanie skutecznych narzędzi działania.

Cele: Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa, wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

W ramach ww. celów przewidziano wiele działań, min.:

- Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD);
- zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa;
- kontynuowanie konkursu „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza,”;
 - coroczny konkurs „Odkrywamy nasze dziedzictwo”;
 - dotowanie prac konserwatorskich i robót budowlanych;
- dokumentowanie zabytków architektury XX w. województwa mazowieckiego;
- kontynuowanie inwentaryzacji i wyodrębnienia typów zabudowy drewnianej województwa;
 - realizacja programu „Nasza żywa tradycja”;
- tworzenie systemu promocji mazowieckiego dziedzictwa.

Jednocześnie zaktualizowano również stan dziedzictwa materialnego i niematerialnego w województwie mazowieckim. Zwiększyła się liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków wynosi obecnie: 7912 obiekty. Wspomniano również, iż na terenie województwa występuje ponad 2,5 tysiąca stanowisk archeologicznych. Wśród tradycji aktualnie figurujących na krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego, pięć dotyczy terenu województwa mazowieckiego.

4.2.4.Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2030 r.

Niniejszy dokument został przyjęty uchwałą nr 503/XLVIII/2022 Rady Powiatu Radomskiego z dnia 21.10.2022r.

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu radomskiego do 2030r. jest podstawowym dokumentem dotyczącym długofalowego zarządzania powiatem. Określa on strategiczne cele i kierunki rozwoju. Umożliwia efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak między innymi środowisko przyrodnicze i kulturowe czy zasoby ludzkie i infrastrukturalne.

W rozdziale 1.5. powyższego opracowania dotyczącym dziedzictwa lokalnego w podrozdziale ochrona dziedzictwa historyczno-kulturalnego wskazano, iż działania starostwa w zakresie inicjowania i koordynowania przedsięwzięć

z obszaru ochrony zabytków oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego, realizowane we współpracy ze środowiskiem samorządowym i konserwatorskim, określone są w kolejnych aktualizacjach Programów Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomskiego. Wspomniano iż, najliczniejszą grupę zabytków na terenie powiatu tworzą obiekty sakralne (kościóły wraz z przyległościami), cmentarze oraz zespoły dworskie i pałacowe. Dodatkowo w dokumencie zamieszczono w formie tabelarycznej wykaz zabytków z terenu powiatu radomskiego wpisanych do rejestru zabytków.

Ponadto wymieniono niektóre działania dotyczące szeroko rozumianych prac o charakterze konserwatorsko-rewitalizacyjnym przy obiektach zabytkowych w tym między innymi: zamku w Ilży, Kasynie Oficerskim w Pionkach, kościele św. Jakuba Apostoła w Skaryszewie, w obrębie gródka stożkowatego w Taczowie. Podkreślono również, iż stan techniczny zabytków na terenie powiatu jest znacznie zróżnicowany. Zaznaczono, iż w stosunkowo najlepszym stanie zachowania są obiekty kultu religijnego w postaci kościołów, kapliczek, figur i krzyży przydrożnych. Natomiast w najgorszym stanie jest między innymi wiele historycznych pomników nagrobnych oraz obiektów architektury drewnianej o funkcjach mieszkalnych, gospodarczych i przemysłowych. W rozdziale 1.9 dotyczącym kultury, sportu i rekreacji w podrozdziale turystyka wymieniono szereg szlaków pieszych, rowerowych jak również tematycznych przebiegających dość często w sąsiedztwie obiektów zabytkowych.

4.2.5. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomskiego na lata 2024-2028

Program opieki nad zabytkami Powiatu Radomskiego na lata 2024 – 2028 przyjęty został Uchwałą Nr 83/VIII/2024 z dnia 20 grudnia 2024r. Niniejsze opracowanie jest dokumentem aktualizującym Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2020-2023. W przedmiotowym dokumencie przedstawiono obowiązujące przepisy prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, stan zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz wykazy obiektów figurujących w gminnych ewidencjach zabytków. W wyniku dokonanej analizy stanu dziedzictwa kulturowego w powiecie radomskim w oparciu o aktualne przepisy prawa, a także z innymi dokumentami, stworzonymi na szczeblu krajowym, województwa

i powiatu oraz możliwości finansowe powiatu został sformułowane następujące priorytety i działania w perspektywie 4-letniej:

Priorytet 1. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego powiatu, jako elementu rozwoju gospodarczo-społecznego

Działania

- 1.** Zahamowanie procesów degradacji obiektów zabytkowych i poprawa ich stanu zachowania – zabezpieczenie stanu zachowania zabytków będących własnością powiatu poprzez przegląd stanu technicznego obiektów oraz opracowanie planu remontów; weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości poniesionych środków na przeglądy, remonty, konserwacje, ilości podjętych działań, ilości zaplanowanych i przeprowadzonych prac.
- 2.** Monitoring stanu zachowania zabytków, zwłaszcza tych będących w stanie zagrożenia – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości koniecznych interwencji, ilości przeznaczonych bądź wydatkowanych środków.
- 3.** Współpraca z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, polegająca na powiadomieniu MWKZ o przypadkach niszczenia zabytków objętych ochroną konserwatorską, a nie będących własnością powiatu – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości koniecznych interwencji.
- 4.** Realizowanie prac porządkowych na zabytkowych cmentarzach wojennych – weryfikacja realizacji zadania poprzez wyszczególnienie podjętych prac, wskazanie obiektów, których dotyczyły oraz poniesionych kosztów.
- 5.** Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania - weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości podjętych działań oraz ilości uzyskanych środków.
- 6.** Udostępnienie mieszkańcom Powiatu Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomskiego na lata 2024-2028.
- 7.** Wyznaczenie osoby zajmującej się sprawami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (znajomość przepisów prawa, współpraca z pracownikami urzędu konserwatorskiego, wiedza na temat zasobów zabytkowych gmin, itp.).

8. Współpraca z Urzędem Konserwatorskim, innymi urzędami oraz instytucjami zajmującymi się ochroną zabytków.

9. Realizacja programu finansowego mającego na celu dofinansowanie najpilniejszych prac przy zabytkach, będących własnością osób prywatnych, organizacji pozarządowych czy wspólnot, na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

10. Wsparcie prawne i merytoryczne dla właścicieli zabytków i organizacji pozarządowych w inicjowaniu działań przy zabytkach.

11. Jasne i czytelne zaprezentowanie wszystkich form ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych gmin i powiatu – szczegółowe oznaczenie zabytków i lokalizacji terenów objętych ochroną – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie informacji, czy oznakowano obiekty oraz czy znalazły się informacje o formach ochrony zabytków.

**Priorytet 2. Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego
i edukacja służąca budowie tożsamości kulturowej mieszkańców**

Powiatu

Działania

1. Promowanie dziedzictwa kulturowego Powiatu, poprzez propagowanie działań mających na celu przywrócenie i kultywowanie tradycji ludowych i obrzędów.

2. Opracowanie zasad ustanawiania społecznych opiekunów, prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków.

3. Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym powiatu:

- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego powiatu – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie informacji o ilości wydanych i/lub objętych patronatem oraz wsparciem finansowym.
- oznakowanie obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody w terenie – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości umieszczonych tablic;
- promowanie i informowanie lokalnej społeczności o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa

kulturowego – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie informacji o ilości odkryć oraz podjętej współpracy;

- wspierania, inicjowanie, organizowanie konkursów, gier terenowych, wystaw, praktyk odnośnie zabytków w celu zainteresowania tematyką zabytków oraz ochroną dziedzictwa kulturowego – współpraca z gminami, właścicielami zabytków, organizacjami społecznymi, instytucjami kultury, osobami prywatnymi - weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości oraz tytułów konkursów i gier, wskazanie liczby uczestników konkursów.

4. Podniesienie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego:

- szkolenie pracowników w zakresie zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości szkoleń, a w efekcie osób przeszkolonych;

- zapoznanie dzieci i młodzieży w ramach edukacji szkolnej, z historią powiatu oraz dziedzictwem materialnym i sposobami jego ochrony – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie informacji o stanie edukacji nt. historii oraz dziedzictwa kulturowego powiatu oraz podanie liczby placówek oświatowych i uczniów objętych programem edukacji lokalnej;

- organizowanie i wspieranie organizacji konkursów, wystaw, seminariów, konferencji i innych działań propagujących wiedzę o historii i kulturze materialnej powiatu – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie ilości organizowanych zdarzeń, ilości przeznaczonych na ten cel środków, ilości osób oraz jednostek biorących udział w zadaniu;

- aktywizacja mieszkańców, w szczególności dzieci i młodzieży w zakresie podejmowania społecznych prac porządkowych przy zabytkach i w ich otoczeniu, mająca na celu uświadomienie wartości lokalnego dziedzictwa i poczucia współodpowiedzialności za jego ochronę – weryfikacja realizacji zadania poprzez podanie podjętych działań, ilości osób biorących udział oraz ilości przeznaczonych na ten cel środków;

- Kształtowanie tożsamości lokalnej poprzez wspieranie istniejących i powstających organizacji społecznych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społecznością lokalnej.

4.2.6. Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki” na lata 2023-2027

Dokument Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023 – 2027 dla Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki ” obejmuje swoim zasięgiem gminy: Przytyk, Jedlińsk, Przysucha, Wieniawa, Wolanów, Zakrzew. W rozdziale IV przedmiotowego dokumentu (analiza potrzeb i potencjału LSR) w punkcie 2.3. – zasoby historyczne i kulturowe, zwrócono uwagę na występowanie na obszarze działania LGD, zabytków architektury i budownictwa oraz obiektów historycznych takich jak pałace, parki oraz dominujące w krajobrazie zabytki sakralne w postaci kościołów i kapliczek. W aspekcie dziedzictwa niematerialnego wspomniano o działalności zespołów ludowych i kół gospodyń wiejskich podtrzymujących kultywowanie rodzimych tradycji muzycznych, artystycznych i kulinarnych. Podkreślono również unikalne dziedzictwo kulturowe Przytyka związane z postacią Jana Kochanowskiego oraz topografią miejscowości, która w czasach historycznych położona była na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, przez co określana była Pępkiem Europy.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY.

5.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY PRZYTOK

W rozdziale dotyczącym uwarunkowań wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej podano zabytki wpisane do rejestru zabytków wraz z opisami, wykaz zabytków w gminnej ewidencji zabytków, miejsca pamięci narodowej. Zwrócono uwagę na studnię „Pępek Europy”, znajdującą się na przecięciu dawnych ważnych szlaków handlowych, na rynku w Przytyku – nie jest wpisana do rejestru zabytków ani nie figuruje w gminnej ewidencji zabytków.

W granicach Gminy Przytyk w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski zewidencjonowano łącznie 133 stanowiska archeologiczne (na podstawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków stanowisk archeologicznych obecny ich stan liczbowy to 140). Nie występują tu stanowiska wpisane do

rejestr zabytków, natomiast zlokalizowane są obiekty archeologiczne o tzw. własnej formie krajobrazowej. Należą do nich:

- Goszczewice stan. 1, nr obszaru AZP 73-64 (grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)
- Potkanna stan. 1, nr obszaru AZP 73-64 (grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)
- Zameczek stan. 1, nr obszaru AZP 72-65 (dwór na kopcu).

W części dotyczącej kierunków zagospodarowania przestrzennego zaproponowano ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działania prowadzone w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego powinny zmierzać do:

- zachowania istniejącej zabudowy o wartościach zabytkowych i kompozycyjnych,
- konserwacji, rewaloryzacji i porządkowania zabytkowych parków i cmentarzy, oraz innych terenów publicznych,
- zachowania i ochrony stanowisk archeologicznych,
- zachowania i konserwacji historycznych układów przestrzennych oraz dążenia do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenia historyczne i rekonstrukcji obiektów zniszczonych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej,
- usunięcia lub przebudowy obiektów dysharmonijnych,
- dostosowania współczesnej funkcji do wartości obiektów zabytkowych. Pod szczególną ochroną prawa znajdują się obiekty, obszary, wpisane do rejestru zabytków. Wszelkie działania przy nich muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Studium ustala następujące zasady ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona z mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.) – w odniesieniu do zespołów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków, przy czym wykaz obiektów objętych rejestrem jest zestawieniem otwartym, który można uzupełniać o nowe elementy wskazane do objęcia ochroną prawną, jeżeli wynika to z działań bądź decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- ochrona obiektów ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także obiektów objętych ochroną w planach miejscowych, przy czym wykaz tych obiektów jest zestawieniem otwartym, który można uzupełniać o nowe elementy wskazane do objęcia ochroną,
- zasada harmonijnego wkomponowania nowej zabudowy i nowego zagospodarowania terenu w istniejący krajobraz kulturowy,
- wykluczenie lokalizowania obiektów dysharmonizujących z zabytkowym sąsiedztwem,
- zasada maksymalnej ochrony zachowanych obiektów o wartości historyczno –kulturowej,
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- rewaloryzacja historycznych elementów zabytkowych – zabytkowej zabudowy oraz elementów zachowanego układu urbanistycznego Przytyka wraz z historycznie ukształtowaną zabudową, w oparciu o szczegółowe wytyczne konserwatorskie,
- zachowanie i ochrona przydrożnych kapliczek i figurek,
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu,
- dążenie do upowszechniania, szczególnie wśród społeczności lokalnej, wiedzy w zakresie rozpoznawania walorów obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy. Dominującymi kierunkami działań w odniesieniu do wyżej wymienionych terenów i obiektów powinna być rewaloryzacja i konserwacja rozumiana jako:

- utrzymanie bądź przywrócenie wartości historyczno-kulturowych z jednoczesnym dostosowaniem do współczesnych standardów cywilizacyjnych w ściśle określonym i wyważonym zakresie. Działania w tym zakresie obejmować powinny również bezpośrednie otoczenie, z uwagi na konieczność zachowania historycznych relacji przestrzennych, w tym zwłaszcza utrzymanie urządzeń wspomagających (woj. ogrodzeń, kaplic) a także zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których obiekty te są zlokalizowane;

- w odniesieniu do parków podworskich utrzymanie, a tam gdzie jest to możliwe odtworzenie, układu kompozycyjnego, pielęgnacja i konserwacja z uzupełnieniami ubytków i nowymi nasadzeniami na podstawie specjalistycznej dokumentacji, likwidacja obiektów i funkcji kolizyjnych;

W odniesieniu do obiektów objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków obowiązują następujące zasady ochrony:

- wszelkie działania inwestycyjne w obiektach wpisanych do rejestru zabytków powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- w przypadku remontów, przebudowy, zmian sposobu zagospodarowania i użytkowania należy zachować zabytkowy wystrój elewacji i wyposażenia wnętrza, utrzymać gabaryty i historyczne rozplanowanie wnętrza, stosować tradycyjne materiały budowlane o wysokiej jakości,
- ustala się priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej,
- wykorzystanie obiektu wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe powinno zapewniać trwałe zachowanie jego wartości,
- rewaloryzacja otoczenia zabytków zgodnie z historycznym zagospodarowaniem,
- w sąsiedztwie obiektów zabytkowych zakaz wprowadzania funkcji kolidujących, mogących stanowić dla nich istotą uciążliwość, woj. działalności produkcyjnej,
- ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym wpisanym do rejestru zabytków. W odniesieniu do obiektów objętych ochroną

poprzez wpis do gminnej ewidencji zabytków, obowiązują następujące zasady ochrony:

- zachowanie obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków z możliwością rozbudowy, nadbudowy, przebudowy, zmiany sposobu użytkowania na zasadach określonych w planie miejscowym i zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- trwałe zachowanie historycznej formy urbanistycznej i architektonicznej, utrzymanie cech stylowych, formy, kompozycji oraz detali architektonicznych zabytkowych obiektów,
- stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych woj. takich jak: dachówka ceramiczna, drewno, kamień, cegła, szkło,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- rewaloryzacja otoczenia zabytków zgodnie z historycznym zagospodarowaniem, ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym. W odniesieniu do obiektów o wartości kulturowej, nie objętych ochroną prawną, należy podejmować następujące działania:
 - utrzymanie istniejącej zabudowy w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji obiektu i podniesienie standardu wyposażenia techniczno-użytkowego, z zastrzeżeniami dotyczącymi zachowania w maksymalnym stopniu, a tam gdzie jest to możliwe, odtworzeniu historycznej kompozycji obiektu, zewnętrznego detalu architektonicznego, a także dostosowaniu nowej funkcji i nowego programu użytkowego do specyfiki obiektu,
 - zachowanie, w przypadku remontów i modernizacji, historycznego detalu architektonicznego, – zachowanie historycznych relacji przestrzennych i obiektów wspomagających oraz zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których są zlokalizowane. Wskazuje się także zachowanie zlokalizowanych na terenie gminy Przytyk miejsc pamięci narodowej.

Odnoście stanowisk archeologicznych wszelkie działania inwestycyjne powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Roboty ziemne albo zmiana charakteru dotychczasowej działalności, które mogą doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia stanowiska archeologicznego, wymagają

przeprowadzenia poprzedzających badań archeologicznych, na zasadach określonych w przepisach odrębnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Wokół stanowisk archeologicznych wyznacza się strefę ochrony archeologicznej.

5.1.2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębów geodezyjnych Przytyk, Podgajek Wschodni i Podgajek Zachodni

Przedmiotowy plan został uchwalony uchwałą nr XXII.135.2016 Rady Gminy Przytyk z dnia 24.06 2016 r.

W § 9. Ustalono następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Ochronie prawnej podlegają obiekty wpisane do rejestru zabytków: kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Przytyku, nagrobek Ignacego Dzianotta z 1824r., zlokalizowanego na cmentarzu przykościelnym, krzyż na cokole z 1865 r. przy kościele parafialnym w Przytyku
2. Ochronie konserwatorskiej podlega układ urbanistyczny obejmujący Rynek, ul. Zachęta, ul. Warszawską, ul. Kościelną wraz z działkami przylegającymi do tych ulic oraz teren przykościelny z kościołem - w granicach wyznaczonych na rysunku planu.
3. Główne zasady ochrony obowiązujące w obrębie w/w układu:
 - zachowanie pierzejowego układu zabudowy,
 - nakaz zastosowania dachów dwuspadowych oraz sytuowanie kalenic równoległe do linii zabudowy,
 - zakaz lokalizacji budynków o długości powyżej 20 m.
4. Ochronie w Przytyku podlegają: budynek plebanii przy ul. Zachęta 30, budynek przy ul. Warszawskiej 1, budynek przy ul. Kościelnej 8, budynek przy ul. Zachęta 14 i 16, budynek drewniany przy ul. Zachęta 23, budynek przy ul. Warszawskiej 8, budynku drewnianego przy ul. Tylnej 10
5. Główne zasady postępowania z w/w obiektami:
 - zachowanie gabarytów budynku,
 - zachowanie charakteru elewacji i detali architektonicznych, w tym ich wzajemnych proporcji,

- zachowanie układu i kątów nachylenia połaci dachowych
 - zastosowanie pierwotnych podziałów okien i drzwiowych w wypadku zmiany stolarki
6. Ochronie podlega zabytkowa figura MB z 1887 r.
7. Określono zasady konserwatorskie wobec w/w figury:
- zakaz zmiany formy figury i cokołu,
 - zakaz zmiany usytuowania obiektu,
 - wyeksponowanie obiektu w otaczającej przestrzeni
 - zakaz lokalizacji w sąsiedztwie obiektów przesłaniających widok na zabytek
8. Ochronie podlegają stanowiska archeologiczne wg numeracji AZP., a prace w ich obrębie powinny być prowadzone na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębów geodezyjnych Przytyk, Podgajek Wschodni i Podgajek zachodni w gminie Przytyk – część B.

Przedmiotowy plan został uchwalony uchwałą nr XXXII.226.2017 Rady Gminy Przytyk z dnia 30.06 2017 r.

§9. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się:

1) w rejestrze zabytków znajduje się cmentarz rzymsko-katolicki, stara część z XIX w., wpisana do rejestru pod nr 1060/2014 dnia 16.09.2014 r. zlokalizowana przy ul. Mickiewicza na działce ew. nr 128 z obrębu Podgajek Zachodni, podlegająca ochronie zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) ochronę zabytków archeologicznych – stanowisk archeologicznych nr ew. AZP: a) 72-65/11 zlokalizowanego w liniach rozgraniczających teren 3 R, b) 72-65/13 zlokalizowanego w liniach rozgraniczających teren 3 R, c) 72-65/14 zlokalizowanego w liniach rozgraniczających tereny 3 R i 4 ZL, d) 73-65/11 zlokalizowanego w liniach rozgraniczających teren 12 ZL, e) 73-65/13 zlokalizowanego w liniach rozgraniczających teren 1 U, f) 73-65/15 zlokalizowanego w liniach rozgraniczających tereny 9 ZL, 1 ZO, 2 ZO, 13 MU, 4 KDG, 10 KDD, g) w granicach zgodnych z oznaczeniem na rysunku planu;

3) ochronę nierozpoznanych stanowisk archeologicznych; 4) w obrębie stanowisk archeologicznych wymienionych w pkt 2 i 3, nakaz prowadzenia wszelkich działań inwestycyjnych zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

5.2.CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA i GMINY PRZYTYK ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA

5.2.1. Charakterystyka Miasta i Gminy Przytyk.

Miasto i Gmina Przytyk położona jest w powiecie radomskim, w południowej części województwa mazowieckiego. Zajmuje obszar 13 437 ha, zamieszkały przez ponad 7.050 mieszkańców w 26 sołectwach, w skład których wchodzi 38 miejscowości wiejskich. Gmina Przytyk sąsiaduje z gminami: Radzanów, Stara Błotnica (pow. białobrzegi), Wieniawa (pow. przysuski), Zakrzew, Wolanów, Potworów (pow. radomski) i jest położona w odległości 18 km od Radomia, 98 od Warszawy, 81 od Kielc. Obecnie przez Przytyk przebiegają drogi wojewódzkie: nr 740 Radom–Potworów, nr 732 Przytyk–Gózd oraz drogi powiatowe Jedlińsk- Przytyk – Wieniawa, Przytyk – Wawrzyszów, Przytyk – Korzuchów. Najważniejsze miejscowości gminy to Przytyk, Podgajek, Wrzos, Wrzeszczów, Oblas.

Przyroda

Obszar gminy położony jest na przeważającej części Równiny Radomskiej. Jest to generalnie teren płaski. W północnej części równina przechodzi w wysoczyznę morenową falistą, położoną na wysokości 150– 180 m n.p.m., ze spadkami 5%. Powierzchnia terenu urozmaicona jest płaskodennymi, łagodnie wciętymi dolinami rzek oraz niewysokimi pagórami ozów i wydm o wysokościach względnych do 15 m. Przytyk jest gminą rolniczą, gdzie grunty rolne stanowią ok. 77% jej powierzchni. Gleby posiadają dobrą jakość dla produkcji rolniczej. W gminie Przytyk uprawia się (w tunelach) paprykę (Wrzeszczów, Jabłonna, Dęba, Glinice i Podgajek). Obszar ten jest częścią tzw. zagłębia paprykowego w regionie radomskim. Przez teren gminy (z południowego zachodu na północny wschód) przepływa rzeka Radomka, lewobrzeżny dopływ Wisły. Sieć rzeczna uzupełniają dopływy Radomki: Wiązownica, Dobrzyca, Ślepotka. Rzeki zachowały znaczny stopień naturalności. Posiadają liczne meandry, rozwidlenia i wyspy). W gminie zlokalizowane są sztuczne zbiorniki retencyjne w Domaniowie (powstał na rzece Radomce) i Jagodnym (powstał na rzece Wiązownicy) oraz dwa kompleksy stawów rybnych w miejscowości zameczek (57ha) i w dolinie rzeki Dobrzycy (27 ha). Lesistość gminy Przytyk wynosi ok.

18%. Największe kompleksy leśne występują w rejonie Oblasu, Zameczka, Żmijkowa, Jagodna, Wólki Domaniowskiej i Ostrołęki. Charakteryzują się różnymi typami siedliskowymi. Lasy Państwowe obejmują kompleksy w Oblasie, Zameczku i Żmijkowie. W północnej części gminy nie występują większe kompleksy leśne. Cenny drzewostan znajduje się w parkach położonych w Krzyszkowicach, Oblasie, Wrzeszczowie i Zameczku. Na obszarze gminy Przytyk nie ma wielkoobszarowych form ochrony przyrody, takie jak obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu woj. W gminie znajdują się jedynie użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody w parkach we Wrzeszczowie, Zameczku i Oblasie. Najcenniejszymi obszarami w gminie pod względem przyrodniczym są lasy w rejonie Oblasu i dolina Radomki.

Turystyka

Od lat w powiecie radomskim rozwija się ruch turystyczny. Przez teren Miasta i Gminy Przytyk przebiegają liczne, oznakowane szlaki turystyczne. W różnych miejscowościach systematycznie powstaje infrastruktura turystyczna i rekreacyjna. W 2023 roku w Woli Wrzeszczowskiej oddano do użytku zmodernizowany staw. W Przytyku trwa budowa skweru im. Doroty Podlodowskiej, w skład którego wejdą tężnia solankowa oraz pomost widokowy.

Szlaki piesze i rowerowe

Szlak czerwony – Bartodzieje – Uroczysko Grabina – dł. 59,8 km.

Bartodzieje PKP – Lisów – Piaseczno – Jedlińsk – Jedlanka – Mokrosęk – Ludwików – Gutów – Jankowice – Sukowska Wola – Przytyk – Słowików – Domaniów – Duży Las – Plec – Osiny – Komorów – Zagórze – Romualdów – Krajów – Kolonia Janików – Przysucha PKP – Skrzynno – Pomyków – Lipno – Kozłowiec – Uroczysko Grabina.

Szlak zielony -Przytyk – Kaptur – dł. 20,7 km.

Przytyk – Kozia Wola – Gulinek – Taczów – Taczowska Wola – Kozinki – Nieczatów – Dąbrówka A – Dąbrówka-Nagórna – Janiszew – Kaptur

Szlak żółty – Zameczek – Przytyk – dł. 4,8 km

Szlak czarny – Jaszowice – skrzyżowanie ze szlakiem zielonym Przytyk – Kaptur – dł. 12,2 km.

Wolanów – Kowala Duszocina – Zabłocie – Choiny – Blich – Jarosławiec – Gaczkowice – Stary Młyn – Domianów.

Szlak niebieski – Domaniów – Mniszek – dł. 8,6 km.

Domaniów – Głógów – Konary – Kaleń – Rogowa – Mniszek.

Szlaki tematyczne

„**Szlaku architektoniczny Stefana Szyllera**”, obejmujący kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Przytyku z lat 1930-1935.

„**Szlaku Rodu Kochanowskich**”, obejmujący historyczne miejscowości Przytyk i Zameczek.

5.2.2. RYS HISTORYCZNY MIASTA i GMINY PRZYTUK

Przytyk

Wrzeszczów i okolice na mapie z XIX w.

<https://maps.arcanum.com/>

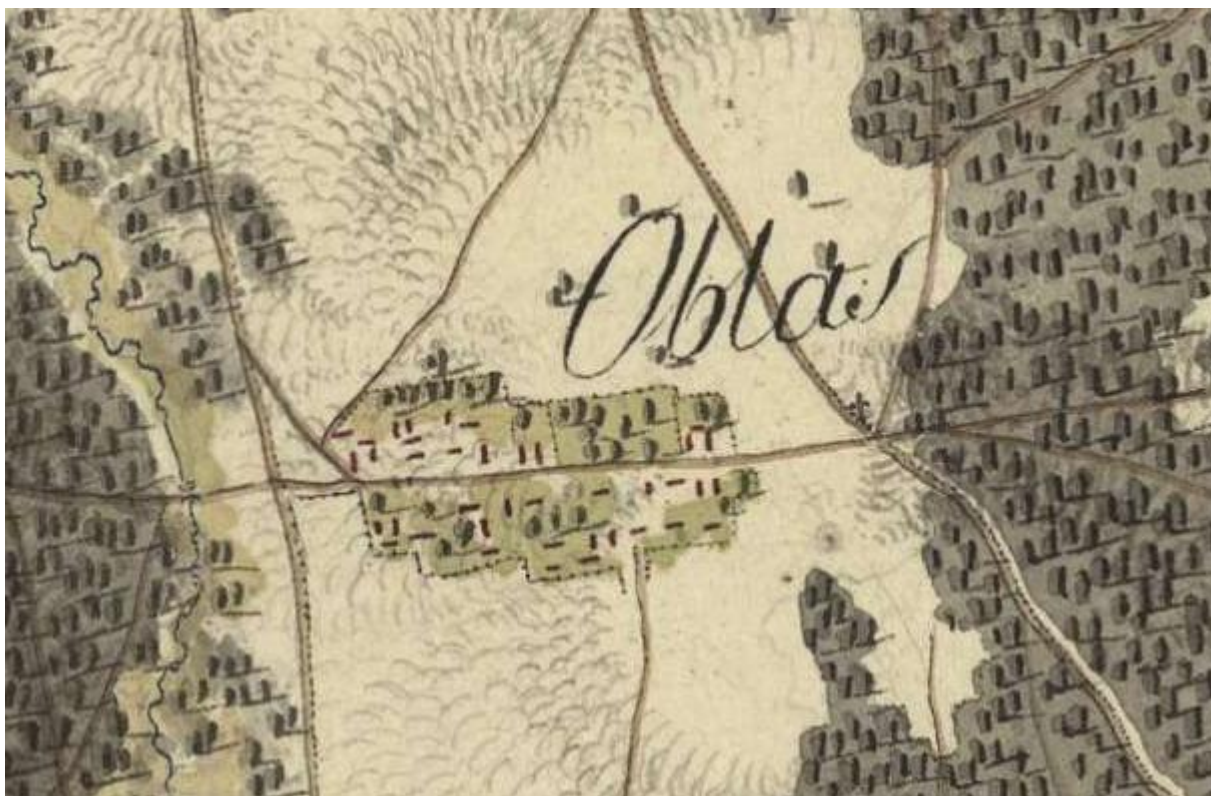
Przytyk był lokowany dwukrotnie i od początku istnienia pozostawał miastem prywatnym. Do 1731 roku należał do rodu Podlodowskich herbu Janina. Nie zachowały się źródłowe dokumenty potwierdzające pierwszą lokację miasta w I połowie XIV wieku. Powszechnie przyjmuje się rok 1333 jako datę założenia miasteczka Przytyk przez Pawła z Podlodowa, który jako pierwszy osiadł nad Radomką na początku XIV wieku, w miejscowości Ostrów – dziś Zameczek.

Druga lokacja miasta miała miejsce przed 1488 rokiem, głównie dzięki Janowi Podlowskiemu – dworzaninowi króla Kazimierza Jagiellończyka, kasztelanowi radomskiemu (od 1460 roku) i ówczesnemu właścicielowi dóbr przytyckich. W 1488 roku Przytyk otrzymał królewski przywilej na organizację dwóch dorocznych jarmarków oraz cotygodniowych targów w poniedziałki. Przywilej ten został nadany przez króla Kazimierza Jagiellończyka podczas sejmiku w Radomiu. Rozkwit miasta był możliwy dzięki jego bardzo dogodnemu położeniu na skrzyżowaniu dwóch najważniejszych szlaków handlowych Korony – Traktu Królewskiego i Traktu Wielkopolskiego. Z tym właśnie związane jest określenie „Pępek Europy”, symbolicznie wyznaczony dziś przez studnię znajdującą się na przytyckim rynku.

W XV wieku w Przytyku powstała parafia. Na początku XVI wieku miejscowość posiadała drewniany kościół parafialny pw. św. Ducha i św. Krzyża. W 1507 roku nastąpił podział majątku w rodzinie Podlowskich — połowę miasta otrzymał Jan Podlowski, natomiast drugą część jego brat Hieronim, wraz z dworem zwanym Ostrów (obecnie Zameczek). W 1508 roku ród Podlowskich był właścicielem Przytyka oraz pobliskich miejscowości: Studzienic, Woli Zakrzewskiej, Oblasu, Sukowa, Sukowskiej Woli, Jarosławic, Cerekwi i Zakrzewa. Rejestry poborowe z lat 1510–1540 wymieniają Przytyk wśród miast powiatu radomskiego. Około połowy XVI wieku Podlowscy przyjęli kalwinizm, co spowodowało zamianę wszystkich kościołów, nad którymi mieli prawo patronatu, na zbory protestanckie. W 1511 roku Paweł Podlowski uzyskał od króla Zygmunta Augusta potwierdzenie przywilejów targowych, wcześniej nadanych przez Kazimierza Jagiellończyka. W 1570 roku, w wyniku małżeństwa Doroty Podlowskiej z Przytyka i Jana Kochanowskiego, miasto wraz z przyległościami przeszło na własność rodu Kochanowskich, pozostając w ich rękach przez wiele lat. Na początku XVII wieku Podlowscy powrócili do katolicyzmu i na miejscu poprzedniego wzniesiono nowy, drewniany kościół parafialny. Dnia 3 lipca 1607 roku w Przytyku przebywał król Zygmunt III Waza, przed bitwą pod Guzowem. Od XVII wieku w mieście zaczęło rozwijać się osadnictwo żydowskie. Mimo licznych zniszczeń wojennych oraz epidemii dziesiątkujących ludność, rozwój Przytyka w XVII stuleciu został zabezpieczony dzięki nadaniu przywilejów cechowych przez króla Jana Kazimierza w dniu 8 czerwca 1667 roku. Ostatni przywilej targowy, ułatwiający handel i sprzyjający rozwojowi miasta, nadał Przytykowi król Stanisław August Poniatowski dnia 5 sierpnia 1777 roku. Najdotkliwsze straty miasto poniosło w czasie potopu szwedzkiego (1655–1660).

W okresie wojny północnej, 19 lipca 1704 roku, przez Przytyk i okoliczne miejscowości przetaczały się licznie wojska szwedzkie dowodzone przez Karola XII. Wspierały one Augusta II Sasa w konflikcie z pretendentem do tronu – Stanisławem Leszczyńskim. W czasie Konfederacji Radomskiej w 1767 roku w Przytyku stacjonowały wojska rosyjskie dowodzone przez Karola Radziwiłła. Zniszczony wojnami XVII wieku i ogromnym pożarem w 1795 roku, który strawił 169 domów, Przytyk utracił na znaczeniu. Jeszcze poważniejszy pożar wybuchł w 1820 roku. W tym czasie miasto liczyło 986 mieszkańców, z czego jedynie dwa domy były murowane, a pozostałe 91 – drewniane. 11 sierpnia 1831 roku, podczas powstania listopadowego, w Przytyku toczyły się walki pomiędzy oddziałami generała Wittenberga a wojskami polskimi. W 1835 roku, za udział w powstaniu, ród Kochanowskich został pozbawiony praw własności do miasta. Kolejnym ciosem dla Przytyka była budowa w 1834 roku nowej szosy z Szydłowca przez Radom do Białobrzegów, co spowodowało przeniesienie głównych tras transportowych poza miasto. W 1840 roku Przytyk został zakupiony przez radomskiego adwokata, Łukasza Pióro. Wówczas liczył 110 domów mieszkalnych, posiadał dwa mosty, a w 1854 roku wybudowano szosę. Na mocy ukazu carskiego z 29 października 1869 roku Przytyk utracił prawa miejskie i został zdegradowany do rangi osady – w ramach represji po powstaniu styczniowym, z rozkazu cara Aleksandra II. Wielki pożar z 1895 roku zniszczył ponad 100 domów. Na początku XX wieku bardzo dynamicznie rozwijało się w Przytyku osadnictwo żydowskie – Żydzi stanowili wówczas ponad 80% ogółu mieszkańców. Istniały tu: szkoła początkowa, urząd gminy, sąd gminny oraz poczta. W pierwszych latach I wojny światowej przez miejscowość przemaszerowały wojska niemieckie, rosyjskie i austriackie. 9 marca 1936 roku doszło w Przytyku do dramatycznych starć ulicznych, znanych jako pogrom Żydów. W czasie II wojny światowej Przytyk znajdował się w obrębie niemieckiego poligonu Luftwaffe. W ramach Akcji Reinhardt Niemcy deportowali około 2700 Żydów do gett w Szydłowcu i Przysusze. Zniszczono niemal wszystkie zabudowania miasta – ocalał jedynie kościół. Po zakończeniu wojny miejscowość została stopniowo odbudowana.

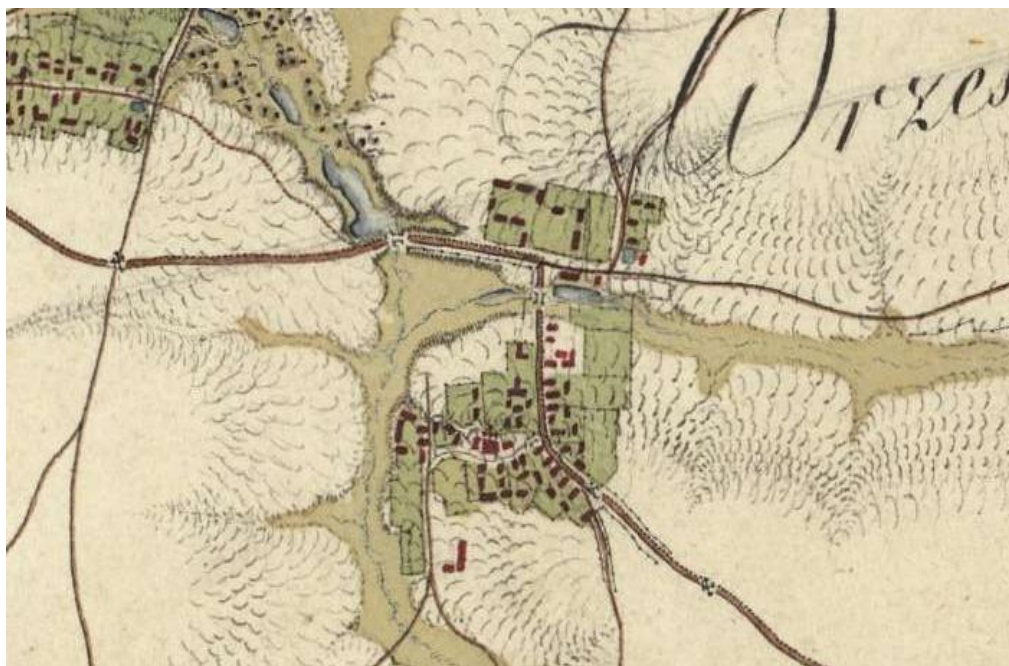
Oblas

Oblas i okolice na mapie z XIX w.

<https://maps.arcanum.com/>

Nazwa Oblas dotyczyła tylko wsi włościańskiej, gdyż obszar dworski w księdze hipotecznej figurował jako Gaczkowice, potocznie używano nazwy Oblas. Gaczkowice, pierwotnie Gaćkowice, były gniazdem rodzowym Bończyców-Sochów-Gaćkowskich. Jan Długosz wymienił Jana Sochę jako dziedzica Krzyszkowic, a właściciela Gaczkowic. Dwuznaczność nazewnictwa powstała w związku z przeniesieniem folwarku i zarządu dóbr Gaczkowice z odległej, położonej za kompleksem lasów – wsi tej nazwy pod wieś Oblas. Nastąpiło to w końcu XVIII lub na początku XIX wieku, kiedy Gaczkowice i Krzyszkowice stały się własnością Krasińskich herbu Ślepowron i weszły do klucza dóbr Łaziska. Gaczkowice jako folwark został włączony do majątku Krzyszkowice. Część dóbr Gaczkowice nazwano Oblasem. Liczyły one 1348 morgów z czego około 800 stanowiły lasy 360 grunty orne, 30 stawy, 20 sady i ogrody reszta łąki, pastwiska i nieużytki. Miejscowość Oblas należała do gminy Wolanów i dopiero od 1945 roku weszła w skład gminy Przytyk.

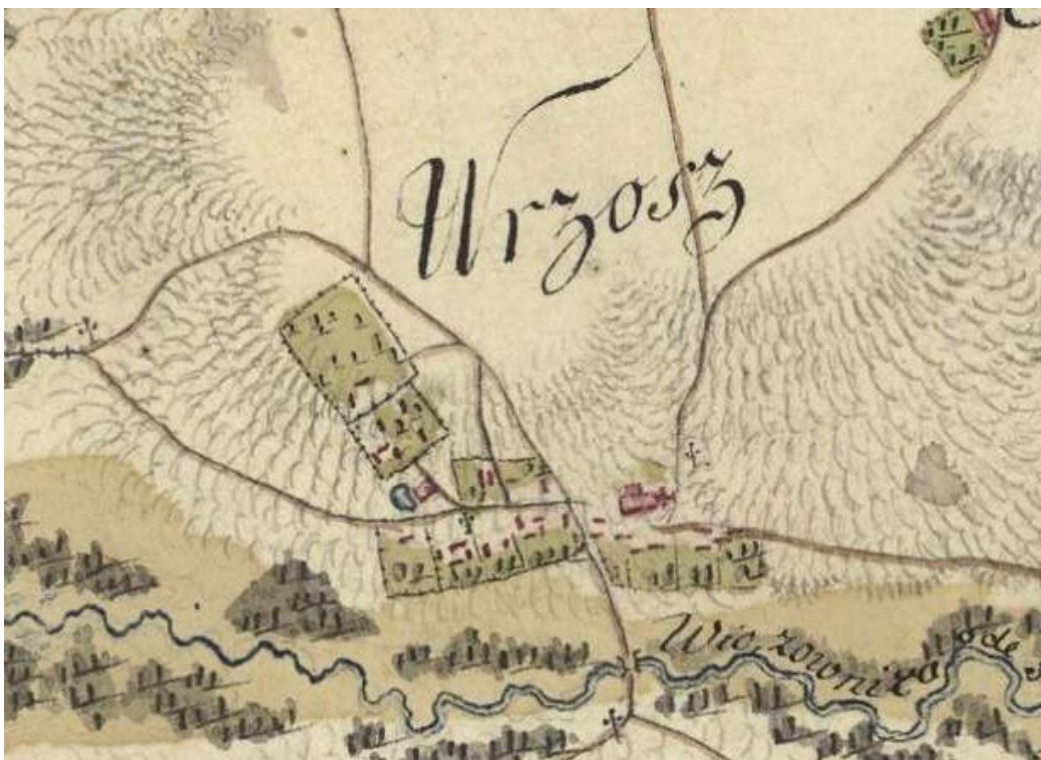

Wrzeszczów i okolice na mapie z XIX w.

<https://maps.arcanum.com/>

Wieś istniała od XVI wieku z drewnianym kościołem parafialnym. Wzmianki o dworze pochodzą już z początków XVIII wieku. Był on własnością Stanisława Morsztyna, wojewody sandomierskiego. Obecny kościół powstał staraniem właściciela majątku, według różnych źródeł w 1706 lub też 1716 roku. W 1714r. Konstancja Morsztynowa stworzyła solidne podstawy opieki medycznej wtedy to powstał w dobrach ziemskich Morsztynów, szpital dla ubogich mieszkańców majątku. Od 1811 roku własność tych dóbr przeszła we władanie rodzin Wąsowiczów, a od 1845 roku rodziny Domańskich. W 1827 roku wieś liczyła 29 domów i 213 mieszkańców. W drugiej połowie XIX wieku domów było 39 domów, 334 mieszkańców. W latach 1845-1902 wieś była własnością Rawiczów-Kuroszów. W 1903 roku majątek został zakupiony przez Mścisława Żakowskiego. Podczas I wojny światowej budynek uległ częściowemu zniszczeniu – spłonął jego dach. Remont przeprowadzili nowi właściciele – rodzina Dobienieckich. Majątek pozostawał w posiadaniu Tadeusza Dobienieckiego do 1936 roku, kiedy to został nabyty przez Zygmunta Górskiego. W czasie II wojny światowej majątek został zajęty przez Niemców. W latach 1945–1976 był wynajmowany na potrzeby szkoły podstawowej. Po tym okresie, choć w znacznie uszczuplonej formie (bez terenów szkolnych, sklepu i pól), powrócił do przedwojennych właścicieli. Niestety, zabudowania dworskie nie przetrwały – zostały zniszczone. Obecnie teren dawnego parku i dworu znajduje się w rękach prywatnego właściciela.

Wrzos

Wrzos i okolice na mapie z XIX w.

<https://maps.arcanum.com/>

Pierwsza historyczna wzmianka o parafii Wrzos pochodzi z 1372 roku, kiedy wizytę złożył arcybiskup gnieźnieński Jarosław. Wówczas stał tu drewniany kościół, który przetrwał do 1420 roku. Wtedy w stylu gotyckim zbudowano nowy, murowany, ceglany kościół pod wezwaniem św. Wawrzyńca i Idziego, o kształcie krzyża, z cegły szlifowanej i wzmocniony przyporami.

Na sklepieniu znajduje się herb Jeleń, co wskazuje, że fundatorami byli Potkańscy. Konsekracja świątyni miała miejsce w 1521 roku. Wrzos był dawniej siedzibą rodów Wrzosowskich, Potkańskich i Podlódowskich. Ksiądz Jan Długosz wspomina, że w XVI wieku kościół na krótko przeszedł w ręce arian, a po powrocie Podlódowskich do katolicyzmu został zwrócony wiernym. Również w XVI wieku w Potkannie istniał zbór kalwiński. Obecnie park i dwór znajdują się w rękach prywatnych właścicieli.

Zameczek

Zameczek i okolice na mapie z XIX w.

<https://maps.arcanum.com/>

Od XIV wieku Ostrowie stanowiło gniazdo rodowe Podlodowskich. Położone na wyspie na rzece Radomce (dawniej Radomierza), miejsce to zwano Zameczkiem od zamku lub dworu obronnego, który był siedzibą rodziny. Usytuowany na południowy wschód od parku podworskiego, nad rzeką Radomką, dwór należał do Podlodowskich do 1731 roku, a następnie przeszedł we władanie Tarłów.

W połowie XIX wieku Konstanty Dzianott wybudował tu nowy dwór według projektu Franciszka Marii Lanciego. Spadkobiercy Dzianotta sprzedali go w 1871 roku Ignacemu Drużbackiemu, a od 1876 roku majątek należał do hrabiego Włodzimierza Lubienieckiego herbu Rola, który władał nim do końca II wojny światowej. Dobra te odwiedzał Henryk Dobrzański „Hubal”, będący powinowatym właściciela. Po wojnie majątek został rozparcelowany. Na pozostałej części powstało Państwowe Gospodarstwo Rolne, które w 1962 roku przekształcono w Wojewódzki Zakład Unasieniania Zwierząt. Obecnie park i dwór są w posiadaniu prywatnego właściciela.

5.2.3. Krajobraz kulturowy Miasta i Gminy Przytyk z analizą zasobów dziedzictwa kulturowego

Według ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku krajobrazem kulturowym jest przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy danego obszaru wpływa na wzrost tożsamości lokalnej i regionalnej oraz odzwierciedla jego historię i związek działalności ludzkiej z przyrodą. Cechą krajobrazu kulturowego jest jego ciągła ewolucja. Pozytywnym przejawem dbania o krajobraz jest jego harmonijne kształtowanie zachowując najcenniejsze elementy: zabytki, tereny przyrodnicze, osie widokowe oraz umiejętne wkomponowywanie współczesnych realizacji. Zarządzanie krajobrazem nie powinno być przypadkowe, a planowe z uwzględnieniem profesjonalnie opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których ograniczy się rozproszoną zabudowę, zachowa się tradycyjny układ pól, ochronę terenów cennych przyrodniczo oraz obiektów historycznych z wyeksponowaniem tych najwartościowszych woj. poprzez nienaruszania ich historycznego otoczeni i wskazywania osi i przestrzeni widokowych oraz dostosowanie nowych inwestycji do charakteru gminy.

W gminie Przytyk dominuje krajobraz rolniczy, otwarty, nizinny z niewielkimi wzniesieniami. Większość obszaru gminy stanowią użytki rolne, z charakterystyczną uprawą tunelową oraz zwarte kompleksy leśne. Występują również duże zbiorniki wodne, jak zbiornik w Domaniowie, Jagodnem czy stawy hodowlane w Zameczku i Oblasie. Znaczną wartość krajobrazową posiada dolina rzeki Radomki płynącej z pld.-zach. w kierunku płu. – wsch. Zasadnicza siatka osadnicza rozwijała się równomiernie na tym terenie od XIV w. Przeważają wsi w typie ulicówek.

W krajobrazie kulturowym gminy Przytyk występują obiekty i miejsca kulturowe, które wyróżniają się w regionie radomskim ze względu na wartości historyczne, naukowe, artystyczne i krajobrazowe. Najcenniejsze z nich to zabytki objęte ochroną prawną (wpisem do rejestru zabytków). Największą liczbę zachowanych obiektów historycznych stanowią dzieła sakralne, sepulkralne i kultowe: kościoły, kaplice, cmentarze i kapliczki. Najstarszym zabytkiem w gminie jest kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca we Wrzosie, wzniesiony w XV wieku. Ponadto wszystkie zewidencjonowane

kościół parafialne we Wrzosie, Wrzeszczowie i Przytyku posiadają zabytkowe wyposażenie, wpisane do rejestru zabytków. W Przytyku i Wrzosie znajdują się również zabytkowe cmentarze objęte ochroną prawną, będące ważnym, materialnym źródłem do badania dziejów wsi i parafii. Zachowały się ich układy oraz zabytkowe nagrobki odznaczające się bogactwem form i typów.

Przytyk jako miejscowość gminna posiada zachowany układ urbanistyczny dawnego miasta. Niestety przedwojenna zabudowa została zniszczona w wyniku działań wojennych prowadzonych podczas II wojny światowej. Ocalał w nienaruszonym stanie w zasadzie tylko budynek kościoła. Dzisiejsza zabudowa Przytyka powstała w głównej mierze po 1945 roku. Do odbudowy częściowo wykorzystano mury zniszczonych domów. Ze względu na zniszczenia dawnej zabudowy, jedyną charakterystyczną wartością miejscowości gminnej jest układ urbanistyczny, gdzie można wyodrębnić obszar rynku, centrum dawnego miasta lokowanego, a także siatkę ulic (trzy ulice wychodzące z narożników rynku- droga 740 wschód-zachód i droga 732 na północ). Droga 732 łączy rynek z terenem kościoła parafialnego usytuowanego na wzniesieniu. W kontekście historyczno-urbanistycznym warto zachować charakter małomiasteczkowy Przytyka z niską, kalenicową zabudową o zbliżonych do tradycyjnych bryłach, formach, detalu (gzymsy woj.).

Kościół parafialny w Przytyku wystawiony został w latach 30-tych XX wieku. Posiada wartościową architekturę neobarokową zaprojektowaną przez Stefana Szyllera, znanego architekta warszawskiego. Wewnątrz znajduje się liczne wyposażenie kościoła w tym malowidło Jana Karola Rozena. Na dawnym cmentarzu przykościelnym usytuowane są płyty nagrobne i pomnik nagrobny Ignacego Dzianotta z 1824r. oraz figura i krzyż z XIX w. Niedaleko kościoła zlokalizowana jest plebania murowana z lat 30-tych XX wieku. Wyróżnia się charakterystyczną architekturą z tamtego tego okresu to jest zamkniętym gankiem zlokalizowanym od strony frontowej, łamanym dachem i szczytami udekorowanymi motywem promieni słońca. Na północ od kościoła znajduje się zabytkowy cmentarz parafialny z początku XIX wieku, z wpisaniem do rejestru zabytków układem przestrzenno- komunikacyjnym. W tym z nagrobkami i płytami nagrobnymi sprzed 1950r. Ich wykonawcami byli radomscy kamieniarze: F.Hebdzyński i Staniszewski.

Na uwagę zasługuje cmentarz żydowski położony przy drodze Przytyk - Radom. Zachowało się około 30 macew przepięknie rzeźbionych. Jest jednym z najcenniejszym z zachowanych kirkutów w regionie.

Drugim istotnym elementem krajobrazu kulturowego gminy jest zespół kościelny we Wrzosie. Składa się on z kościoła parafialnego, wzniesionego w XV wieku, w którym można znaleźć gotyckie mury i detal architektoniczny. W 1901 roku został powiększony za probostwa ks. Marka Gujskiego. Ten sam ksiądz wznosił piękny ażurowy krzyż żelazny, przed kościołem oraz bramę. Obok kościoła usytuowany jest cmentarz parafialny założony na początku XIX wieku, na którym znajduje się kilkanaście zabytkowych nagrobków. Najstarsze pochodzą z 1 połowy XIX wieku. Na terenie cmentarza jest również kaplica cmentarna również XIX-wieczna. Nekropolia została wpisana do rejestru zabytków w 2014 roku.

Kolejnym elementem jest zespół kościelny oraz zespół dworski we Wrzeszczowie. Zespół kościelny składa się z kościoła parafialnego wzniesionego w stylu barokowym w pocz. XVIII wieku, dzwonnicy i nowszej plebanii, ale posiadającą dość ciekawą architekturę. Uzupełnieniem zespołu jest przedwojenne ogrodzenie. We Wrzeszczowie na cmentarzu parafialnym powstałym na początku XIX wieku zewidencjonowano 10 zabytkowych nagrobków i kaplicę św. Katarzyny z 1828 roku. Oprócz wyżej wymienionych trzech głównych zabytkowych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy znajdują się ponadto zespoły dworsko-parkowe w Oblasie, Wrzeszczowie i Zameczku. Posiadają one duże walory krajobrazowe zarówno w aspekcie kulturowo-historycznym, jak również przyrodniczym.

Pojedyncze domy drewniane jako przykłady dawnej zabudowy wiejskiej zostały ujęte w GEZ. Przykładowym obiektem jest dom we wsi Jabłonna z zachowanym gankiem drewnianym i stolarką. Na uwagę zasługuje również zachowany w dostatecznym stanie młyn drewniany na rzece Wiażownicy, wybudowany w 1917r. Jest jedynym zewidencjonowanym zabytkiem techniki i przemysłu na tym terenie związanym z dawną siecią rzeczną. Dość powszechnie wykorzystywaną w przeszłości do celów gospodarczych. Tak jak na całym terenie woj. mazowieckiego i tutaj w krajobrazie gminy istotnym elementem są kapliczki, krzyże i figury. Część z nich związana jest z przestrzenią przykościelną (krzyż i figura Matki Boskiej w Przytyku, krzyż na cokole we Wrzeszczowie). Interesującym artystycznie obiektem jest krzyż z 1842 r. zlokalizowany w Przytyku, przy ul. Tomaszowskiej. Natomiast figura św. Jana Nepomucena znajdująca się dotychczas w Krzyszkowicach pochodzi z XVIII w. (obecnie uszkodzona i relokalizowana).

5.3. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków (rejestr /A/)

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków
Oblas	Dwór murowany XIX w.	544/A z dn. 23.06.1970r. 135/A/82 z dn. 12.02.1982r.
Oblas	Park dworski Pocz. XIX w.	A – 1258
Oblas	Spichlerz murowany 1 poł. XIX w.	544/A z dn. 23.06.1970r. 135/A/82 dn. Z 12.02.1982r.
Przytyk	Cmentarz żydowski 1 poł. XIX w., 1941r.	404/A z dn.03.04.1989r.
Przytyk	Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św. Lata 1930-1936	370/A z dn. 05.01.1988r.
Przytyk	Cmentarz rzymsko – katolicki 1 poł. XIX w.	A-1263

Wrzeszczów	Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny 1 poł. XVIII w.	290/A/56 z dn.18.10.1956r. 391 z dn.21.06.1967r. 186/A z dn.15.10.1982r.
Wrzeszczów	Dwór murowany 1915-1920	363/A z dn.03.12.1987r. 363/A z dn.29.03.1990r.
Wrzeszczów	Park dworski XIX w.	363/A z dn.03.12.1987r. 363/A z dn.29.03.1990r.
Wrzos	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca, XV w., 1901 r.	292/A/56 z dn.18.10.1956r. 386 z dn.21.06.1967r. 187/A z dn.15.10.1982r.
Wrzos	Cmentarz rzymsko – katolicki Poł. XIX w.	A- 1278
Zameczek	Dwór murowany Poł. XIX w.	787 z dn.16.09.1972r. 206/A z dn.14.04.1983r.
Zameczek	Park dworski Poł. XIX w.	206/A z dn.14.04.1983r.

5.4. Zabytki nieruchome

Dwór murowany w Oblasie - 1 połowa XIX w.

Dwór murowany w stylu klasycystycznym został wzniesiony na początku XIX wieku przez rodzinę Krasińskich. W okresie międzywojennym przebudowano go w tzw. „stylu polskim”, prawdopodobnie według projektu Adama Grodzińskiego, syna Felicji Grodzińskiej z domu Helbich. Wtedy m.in. nadano budynkowi dach łamany. W okresie okupacji teren Oblasu (majątek i wieś), włączono do poligonu wojsk lotniczych. Po II wojnie światowej w dworze funkcjonowała Zbiorcza Szkoła Gminna z Przytyka. Obecnie dwór jest własnością prywatną. Z pierwotnego dworu zachował się korpus główny budynku bez przybudówki. Obiekt murowany z cegły, otynkowany, jednokondygnacyjny z poddaszem, zaś część centralna - dwukondygnacyjna, obustronnie zakończona szczytem trójkątnym z okrągłą lukarną. W elewacji południowej znajduje się ganek czterofilarowy zwieńczony balkonem z balustradą tralkową. Natomiast w elewacji od strony północnej - zamknięty ganek, udekorowany lizenami o podobnym charakterze. Bryła budynku jest rozczłonkowana, zwieńczona dachem wielopołaciowym, łamanym. Detal architektoniczny stanowi profilowany gzyms wieńczący.

Park dworski w Oblasie - XIX w.

Park dworski w typie krajobrazowym założono w 1 ćw. XIX w, w otoczeniu istniejącego do dziś murowanego dworu. Pierwotnie założenie parkowe obejmowało powierzchnię ponad 4 hektara. Wśród zabytkowego drzewostanu na terenie parku występują takie okazy jak kasztanowce, graby, jesiony. W okresie powojennym starodrzew w bardzo dużym stopniu został zdewastowany. W tym czasie wycięto część środkową parku i przeznaczono ją na boiska szkolne, a później na plantację roślin jagodowych i sad.

Spichlerz murowany w Oblasie - 1 poł. XIX w.

Spichlerz murowany z I połowy XIX w. wchodzący w skład dawnych obiektów folwarcznych zespołu dworsko-parkowego w Oblasie. Budynek, wzniesiony na planie prostokąta z cegły i otynkowany, wyróżnia się boniowanymi narożnikami. Jego zwarta bryła jest jednokondygnacyjna, z piętrem wyraźnie oddzielonym od parteru i poddasza za pomocą gzymsów. Całość przykrywa dwuspadowy dach.

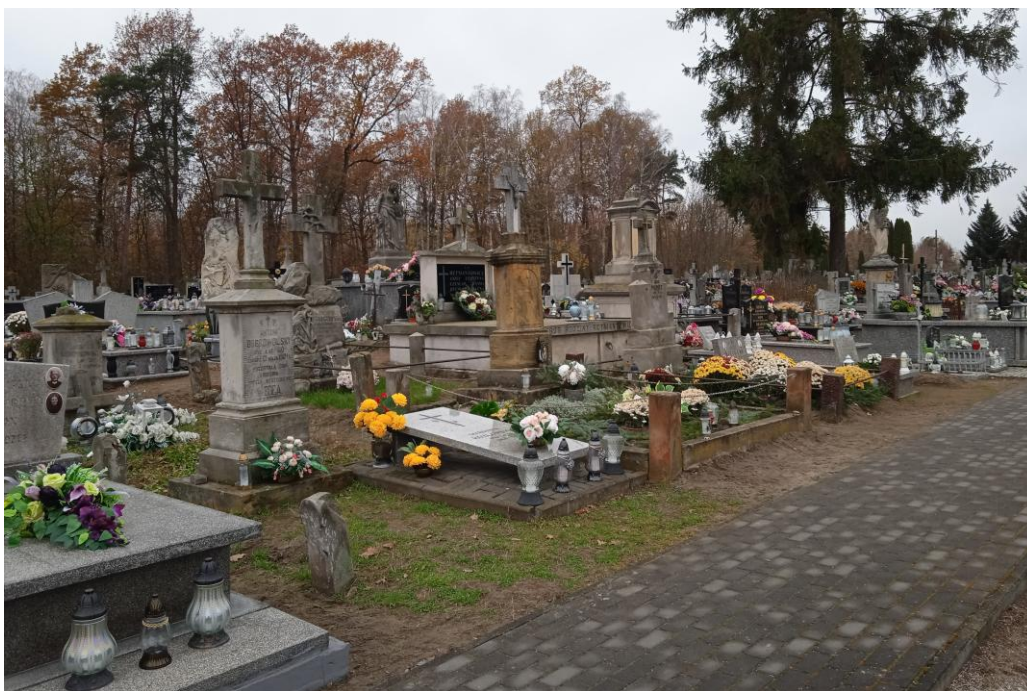
Kościół parafialny w Przytyku - 1930r.-1935r.

Pierwotny, drewniany kościół pod wezwaniem Świętego Ducha i Świętego Krzyża istniał około 1511 roku. W połowie XVI wieku rodzina Podlodowskich, ówczesni właściciele dóbr przytyckich, przyjęła kalwinizm i przekształciła świątynię w zbór kalwiński. Na początku XVII wieku wybudowano nowy, drewniany kościół dla ludności katolickiej. Kolejna drewniana świątynia pw. Znalezienia Krzyża Świętego powstała w 1779 roku. Obecny, murowany kościół w stylu neobarokowym zbudowano w latach 1930–1935 według projektu znanego warszawskiego architekta Stefana Szyllera. W budowę zaangażowali się także księża Jan Lipiński i Władysław Dziubek. Konsekracji świątyni dokonał 29 lipca 1962 roku biskup Piotr Gołębiowski. Kościół jest murowany z cegły, halowy, trójnawowy, z kolebkowymi sklepieniami na

gurtach z lunetami w nawach oraz krzyżowymi sklepieniami w prezbiterium. Fasada dwuwieżowa, a jej część środkowa zwieńczona jest szczytem flankowanym ślimacznicami. Detal architektoniczny ma charakter eklektyczny i neobarokowy, widoczny w portalach i gzymsach.

Cmentarz parafialny w Przytyku (tzw. stara część), XIX w.

Cmentarz został założony w I poł. XIX w., a następnie powiększony w 1997r. Usytuowany przy drodze Przytyk – Studzienice - Radzanów. Teren cmentarza jest płaski, a jego układ przestrzenny nekropolii ukształtowany do połowy XX w., czytelny i regularny. Komunikację zapewnia układ obwodnicowy z wyraźnie zaakcentowaną aleją w osi wschód-zachód, prowadzącą od bramy cmentarnej. Nekropolia jest ogrodzona prostym, niskim murem kamiennym, wykonanym po 1945 roku – poprzedni mur został rozebrany przez Niemców podczas II wojny światowej. Nie zachowały się natomiast pozostałości historycznego drzewostanu. Na cmentarzu znajduje się wiele nagrobków o wysokiej wartości artystycznej, pochodzących z XIX w. i I poł. XX w. Prezentują one różne formy, m.in.: płyta nagrobna, krzyż lub figura na cokole, pień drzewa czy stela nagrobna. Większość zabytkowych nagrobków wykonana jest z piaskowca, jedynie nagrobek rodziny Grodzińskich z II ćw. XX w. wykonany został z granitu. Szczególną uwagę zwracają: nagrobek rodziny Dzianott z trzeciej ćwierci XIX wieku, przedstawiający kobietę w chitonie wspartą o urnę, wyróżniający się rozbudowaną symboliką i wysoką jakością rzeźby, świadczącą o znakomitym artyście; monumentalny

nagrobek Marji ze Skarżyńskich Lubienieckiej z tego samego okresu, wykonany w stylistyce neoklasycyzmu, z rozbudowanym cokołem pod krzyż, ujętym w górnej części kolumnami, zwieńczony wydatnym gzymsem z półokrągłymi szczytami; ciekawy nagrobek Stanisława Mikuckiego i Stefana Ruśkiewicza pochodzący z I ćw. XX w. z bardzo plastyczną, płaskorzeźbioną stelą przedstawiającą scenę z Ogrójca z postaciami Chrystusa i anioła; mogiła prawosławna z tablicą nagrobną w języku rosyjskim (IV ćw. XIX w.). Na kilku nagrobkach pojawiają się sygnatury z nazwiskami kamieniarzy: L. Staniszewski i F. Hebdzyński z Radomia.

Kościół parafialny we Wrzosie, 1420r., 1901r.

W odległości 4 km na zachód od Przytyka leży miejscowość Wrzos z najstarszym zabytkiem w gminie. Jest to kościół parafialny pw. świętego Wawrzyńca, wybudowany w 1420 roku w stylu gotyckim, a rozbudowany na początku XX wieku.

W latach 1917 – 1923 staraniem księdza Piotra Dembowskiego, kościół ponownie został odrestaurowany, a 23 czerwca 1923 roku konsekrowany przez ks. bp Pawła Kubickiego. Świątynia gotycka, orientowana, powstała z cegły w układzie polskim z użyciem zendrówki. Nawa była trzyprzęsłowa kwadratowa, z prezbiterium węższym zamkniętym wielobocznie. Bryłę wsparto przyporami. W nawie i prezbiterium występują sklepienia sieciowe. Podczas przebudowy kościół przedłużono o 20 łokci, opatrzone pięknym, żebrowanym sklepieniem.

Dobudowano dwie kaplice według planów architekta Wojciechowskiego z Warszawy, kruchty i zakrystię od strony południowej oraz specjalny babiniec dla kobiet. Wzniesiona została również wieża

Cmentarz parafialny we Wrzosie (tzw. stara część), XIX w.

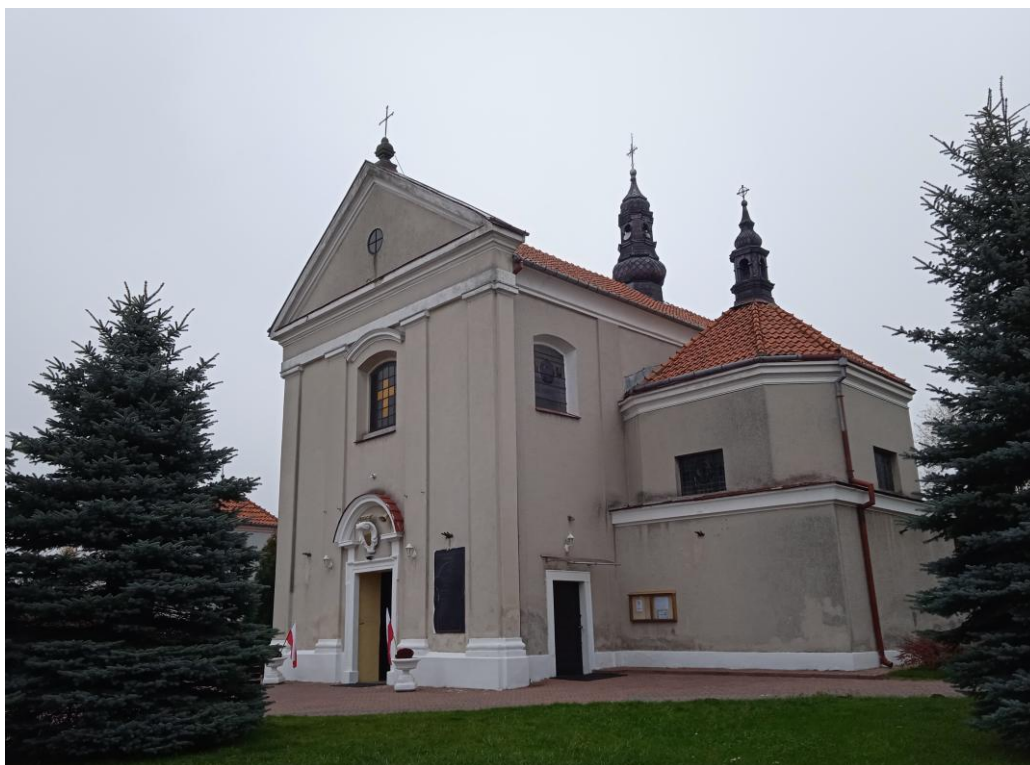

Cmentarz grzebalny we Wrzosie założony ok. poł. XIX w. obejmując dawny cmentarz przykościelny i nowy teren przeznaczony na pochówki od strony wschodniej. Układ przestrzenny nekropolii został ukształtowany między XIV w. i poł. XX w. Jest czytelny i regularny. Głównym elementem założenia jest kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca z 1420r., rozbudowany w 1905r. Kaplica cmentarna z XIX w., usytuowana w północno-zachodnim narożniku dawnego cmentarza przykościelnego, została przebudowana w II poł. XX w.

Teren cmentarza jest płaski, o podłużnym, nieregularnym kształcie w osi zachód–wschód. Układ komunikacyjny jest dwurzędowy, z główną poprzeczną aleją powstałą po 1945 roku, biegnącą w kierunku wschód–zachód. Ogrodzenie cmentarza pochodzi z XX wieku — w części dawnego cmentarza przykościelnego wykonane jest z kamienia, a w części wschodniej z betonu. Nie zachowały się pozostałości dawnego drzewostanu. Na terenie nekropolii zachowało się kilkanaście historycznych nagrobków, z których najstarszy datowany jest na trzecią ćwierć XIX wieku. Zabytkowe nagrobki są orientowane i reprezentują różne formy, takie jak: krzyż na cokole, stela, pień na skałce, płyta nagrobna oraz grobowiec.

Oprócz nagrobka Elwiry Janisławskiej wykonanego z żeliwa, pozostałe nagrobki zrobione są z piaskowca. Na jednym z obiektów widnieje sygnatura kamieniarza ze Szydłowca. Pod względem artystycznym szczególne znaczenie mają: nagrobek ks. Antoniego Ambrożewicza z czwartej ćwierci XIX wieku — eklektyczny, ozdobiony bogatą symboliką, taką jak motyw całunu, księga, stula, kielich mszalny oraz uskrzydłona klepsydra; nagrobki Katarzyny Fokt i ks. Marka Gujskiego z pierwszej ćwierci XX wieku, utrzymane w stylistyce neogotyckiej; stela Julji Jasińskiej z trzeciej ćwierci XIX wieku; mogiła powstańców z 1863 roku, wpisana do rejestru zabytków byłego województwa radomskiego decyzją WKZ w Radomiu; a także figura św. Jana Nepomucena stojąca na mogile. Na cmentarzu spoczywają m.in. miejscowi proboszczowie (ks. Marek Gujski, który przeprowadził rozbudowę kościoła na początku XX wieku), właściciele ziemscy (Jasińscy, Sobolewscy) oraz powstańcy styczniowi — w tym dwóch poległych podczas bitwy pod Wirem 23 sierpnia 1863 roku. Znajduje się tu także grób uznanego artysty ks. Władysława Paciaka.

Kościół parafialny we Wrzeszczowie, 1707r. - 1716r.

Parafia istniała tu już ok. 1470 r. Poprzedni kościół drewniany spłonął w 1707 roku. Budowa nowego kościoła została ukończona w 1716 roku, nakładem Stanisława Morsztyna wojewody sandomierskiego.

Barokowa świątynia odnawiana była w 1869, 1887, i 1956 roku. Kościół jest orientowany, murowany, tynkowany. Prezbiterium jednoprzęsłowe, prostokątne, nakryte spłaszczoną kopułą na pendentywach, za nim od wschodu półkolistą zakrystią sklepioną spłaszczoną półkopułką. Nawa, o szerokości i wysokości równej prezbiterium, jest trójpřęsłowa - przeszło środkowe sklepione spłaszczoną kopułą na pendentywach, zaś nad węższymi przęsłami skrajnymi rozciągają się kolebki z lunetami na gurtach. Po bokach środkowego przęsła nawy znajdują się symetryczne kaplice nakryte kopułkami: od północy św. Urbana, od południa Matki Boskiej. Wewnątrz ściany nawy są opięte zdwojonymi pilastrami. Wejścia do kaplic mają formę arkad ujętych w pilastry, a w ścianach skrajnych nawy znajdują się arkadowe wnęki. W ściętych narożnikach kaplic umieszczono niskie pilastry podtrzymujące gzyms. Fasada zachodnia jest trójdzielna, opilastrowana, zwieńczona trójkątnym szczytem; na osi znajduje się portal w stylu barokowym z kartuszem w półkolistym przyczółku oraz okno zamknięte odcinkowo.

Dwór we Wrzeszczowie, 1714r., 1914r.

Dwór został wzniesiony prawdopodobnie w XVIII wieku, a pierwsze źródłowe wzmianki o jego istnieniu pochodzą z 1714 roku, gdy właścicielem dóbr Wrzeszczów był Stanisław Morsztyn, wojewoda sandomierski. Kolejnymi znanymi właścicielami byli Wąsowiczowie (1814) oraz Domańscy (1845).

Pod koniec XIX wieku majątek należał do Marty z Olszewskich Kuroszowej, która w 1903 roku sprzedała dwór Żakowskiemu. W 1914 roku wybuchł pożar, który zniszczył budynek, lecz w latach 1915–1920 został on odbudowany przez rodzinę Dobieckich. W 1936 roku dwór przeszedł na własność Zygmunta Górskiego i jego rodziny. W czasie II wojny światowej majątek przejęli Niemcy, a od 1945 roku budynek służył jako szkoła podstawowa. Obecnie dwór jest w rękach prywatnych.

Obecny wygląd dworu to efekt licznych przebudów, z największą zmianą po pożarze w 1914 roku. Budynek jest murowany, jednokondygnacyjny z dwukondygnacyjną częścią centralną oraz przybudówkami. W części środkowej znajduje się dwukolumnowy portyk wspierający balkon cofnięty względem elewacji, zwieńczony trójkątnym szczytem. Elewacja ozdobiona jest dekoracyjnym gzymsem z uskokami w partii bocznych pilastrów oraz niszami. Do głównego wejścia prowadzą schody, a w narożach budynku umieszczono lizeny.

Park dworski we Wrzeszczowie, XIX wiek

Park we Wrzeszczowie założono w XIX wieku, a w latach 1936–1939 został przekształcony. Centralnym punktem założenia był pierwotnie dwór, jednak powojenna ingerencja – podział terenu, budowa szkoły po stronie wschodniej i sklepu w części południowej – doprowadziła do degradacji historycznego układu. Pozostałości parku zachowały się na osi północ-południe, z dworem zlokalizowanym we wschodniej części. Drzewostan jest różnowiekowy – obok

200-letnich okazów, takich jak jesiony i lipy, występują młodsze drzewa kilkudziesięcio- i kilkunastoletnie. Rośnie tu około 19 gatunków, m.in. klony, bzy oraz drzewa owocowe. Wzdłuż ogrodzenia szkolnego przetrwał szpaler starych jesionów. Obecne założenie ma dużą wartość ekologiczną, zwłaszcza ze względu na brak innych większych skupisk drzew w okolicy.

Dwór murowany w Zameczku, poł. XIX wieku

Majątek ziemski w Zameczku w XVIII wieku należał do rodziny Świdzińskich; w 1783 roku był własnością Michała Świdzińskiego, kasztelana radomskiego. Około połowy XIX wieku dwór został wzniesiony przez Konstantego Dzianotta według projektu architekta Franciszka Marii Lanciego, twórcy m.in. skrzydła pałacu w Wilanowie. W 1871 roku majątek nabył Ignacy Drużbacki, a od 1876 właścicielem został hrabia Włodzimierz Lubieniecki herbu Rola. Ród ten zarządzał majątkiem do końca II wojny światowej. Po wojnie ziemię rozparcelowano, a na resztówce utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne, przekształcone w 1962 roku w Wojewódzki Zakład Unasieniania Zwierząt. Obecnie park i dwór są w rękach prywatnych.

Dwór murowany, parterowy, utrzymany w stylu klasycyzującym. W elewacji północnej znajduje się portyk czterokolumnowy zwieńczony tympanonem, w południowej – ryzalit z czterema pilastrami jońskimi i trójkątnym szczytem. Elewacje boczne zdobią ganki zakończone trójkątnymi szczycikami. Całość wzbogaca detal architektoniczny: gzymsy nadokienne, opaski okienne i drzwiowe, profilowany gzyms wieńczący, boniowanie narożne oraz fryzy arkadkowe.

Park dworski w Zameczku, XIX wiek

Park dworski, założony w połowie XIX wieku w stylu krajobrazowym, zlokalizowany jest na północ od przepływającej nieopodal rzeki Radomki. Drzewostan parku cechuje się dużym zróżnicowaniem – obok pierwotnych nasadzeń, takich jak lipy, graby, klony i dęby, po II wojnie światowej wprowadzono wiele nowych gatunków. Historyczny układ założenia został jednak zakłócony przez budowę w bezpośrednim sąsiedztwie dworu bloku mieszkalnego oraz kolejnych budynków, które powstały w miejscu dawnych zabudowań folwarcznych. Degradacji przestrzeni przysłużyły się również wycinka starego drzewostanu, likwidacja sadów i postępująca parcelacja terenu.

Cmentarz żydowski w Przytyku, XVII w., 1941r.

Początki cmentarza żydowskiego w Przytyku sięgają zapewne już XVII w. Jednakże wzmianki źródłowe potwierdzające jego istnienie pochodzą dopiero z 1843 roku. Przez wiele lat było to miejsce pochówku także dla zmarłych wyznania mojżeszowego z innych miejscowości, w tym także Radomia. Cmentarz został zniszczony w czasie II wojny światowej. Do dnia dzisiejszego na terenie nekropolii zachowało się około 30 pięknych, zewidencjonowanych nagrobków oraz kilkadziesiąt fragmentów i podstaw połamanych macew. Teren jest zalesiony, przechodzący w las. Nieznane są nazwiska artystów-rzemieślników, którzy wykuwali nagrobki. Jedyna zachowana sygnatura kamieniarza wskazuje na A. Wajsberga Dadima Finkli. A. Penkalla napisał, że: „na terenie cmentarza dominują pojedyncze nagrobki, ale zachowały się również podwójne – osób spokrewnionych ze sobą. Płyty są zakończone łukami o zróżnicowanym kształcie, przy czym najwięcej jest łuków pełnych. Znaczna część płyt nagrobnych została ozdobiona elementami architektonicznymi, charakterystycznymi dla epoki neoklasycyzmu oraz symbolicznymi płaskorzeźbami, z wyjątkowo bogatą ornamentyką roślinną, nawiązująca o zdobnictwa romantycznego oraz secesji. Zdobnictwo wykonano techniką reliefu”. Obecnie obszar nekropolii cmentarnej ogrodzony jest metalowym płotem - (od strony zachodniej i północnej) z furtką od strony zachodniej. Na nekropolii nie zachowało się stare ogrodzenie, określone przez przedwojennego urzędnika jako „murowane z cegieł oparkanie”. Nie zachowała się również wybudowana w 1882r. symboliczna brama wejściowa.

5.5. Obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne

Na terenie gminy znajduje się wiele kapliczek, krzyży i figur przydrożnych, które stanowią charakterystyczny element krajobrazu nie tylko regionu radomskiego, lecz także znacznej części kraju. Ich fundowanie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym i duchowym doświadczeniem katolickich fundatorów. Obiekty te powstawały jako pamiątki ważnych wydarzeń historycznych i rodzinnych, a także z obawy przed chorobami czy wojnami.

Pełniły funkcje dziękczynne, błagalne, a niekiedy miały również charakter apotropeiczny (ochronny). Najczęściej lokalizowano je w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach dróg, wjazdach do wsi, przy mostach, a w bardziej osobistych przypadkach – przed domami. Na terenie gminy Przytyk zewidencjonowano kilka wartościowych obiektów tego typu. Należą do nich: kaplica kubaturowa we wsi Glinice, ufundowana przez dziedziczkę

Zgliszczyńską w 1863 roku; murowana kapliczka z 1918r. w Goszczewicach; kapliczka z początku XX wieku przy ul. Targowej w Przytyku; krzyże na cokołach z tego samego okresu we Wrzosie, Dębie i Glinicach; figura Matki Boskiej z 1904 roku we Wrzeszczowie oraz najstarsza – figura św. Jana Nepomucena z Krzyszkowic, datowana na 1793r.

5.6. Zabytki ruchome

Zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. - Dz. z 2024 r., poz. 1292, ze zm.).

Zgodnie z art. 10 ust. 1 ww. ustawy, zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wydanej na wniosek właściciela danego obiektu. Po uprawomocnieniu się decyzji, zabytkowi nadawany jest numer rejestru z literą „B”. Do rejestru zabytków ruchomych wpisywane są także obiekty, których „ruchomość” może być kwestionowana, lecz ze względu na wartość artystyczną i historyczną zasługują na ochronę. Zaliczają się do nich m.in.: detale architektoniczne i dekoracje (takie jak polichromie czy sztukaterie), trwale związane z podłożem elementy wyposażenia wnętrz (np. struktury ołtarzowe, epitafia, kominki, piece), a także elementy tzw. małej architektury.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków „B” na terenie Miasta i Gminy Przytyk.

Przytyk - kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego

nr rej. 96/112B/95 z dn.14.03.1995r. oraz

113/B/95 z dn. 29.03.1995r. – **Łącznie 38 obiektów**

Wrzos - kościół p.w. św. Wawrzyńca

nr rej.106/B/168/97 z dn.08.09.1997r. oraz B – 719 - **Łącznie 23 obiekty**

Wrzeszczów - kościół p.w. św. Marii Magdaleny

nr rej.113/B/163/97z dn.30.07.1997r. – **Łącznie 18 obiektów**

5.7. Stanowiska archeologiczne

W obrębie gminy Przytyk w ramach realizacji programu prospekcji terenowej Archeologiczne Zdjęcie Polski zewidencjonowano (po weryfikacji) łącznie **138 stanowisk archeologicznych**. Wśród powyższych stanowisk należy odnotować występowanie obiektów archeologicznych o tzw. własnej formie krajobrazowej:

1.Goszczewice stan.1, nr obszaru AZP 73-64

(grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)

2.Potkanna stan.1 nr obszaru AZP 73-64

(grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)

3.Zameczek stan.1 nr obszaru AZP 72-65

(dwór na kopcu)

Stanowiska archeologiczne na terenie Miasta i Gminy Przytyk posiadają dość zróżnicowany charakter i datowanie. Rozpiętość chronologiczna powyższych stanowisk sięga od epoki neolitu po okres nowożytny.

Ze szczególnym nasyceniem stanowisk archeologicznych pochodzących z epoki brązu, okresu halsztackiego, lateńskiego średniowiecza, a także okresu staropolskiego.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, iż miejscowości z terenu gminy Przytyk położone w rejonie dzisiejszej rzeki Radomki i Zalewu Domaniowskiego tworzyły w przeszłości bardzo interesujący mikroregion osadniczy związany z bytnością na tych terenach grup ludności kultury przeworskiej. Duże kompleksy osadnicze tej kultury rozpoznano przede W tym znane z literatury przedmiotu osady i cmentarzyska ze Słowikowa, Wólki Domaniowskiej czy Oblasu.

5.8. Zabytki w zbiorach muzealnych.

W granicach administracyjnych Miasta i Gminy Przytyk nie funkcjonuje placówka prowadząca działalność muzealną. Zabytki archeologiczne z obszaru gminy Przytyk, pozyskane w czasie badań wykopaliskowych, sondażowych znalezisk przypadkowych, a także prospekcji powierzchniowej prowadzonej w ramach akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski znajdują się w zbiorach działu archeologii Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu.

5.9. Dziedzictwo niematerialne

Termin dziedzictwa niematerialnego według definicji przyjętej przez organizację UNESCO w Konwencji z 2003r. (organizacji, której podstawowym celem jest wspieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie kultury, sztuki i nauki) określa spuściznę tą jako różnego rodzaju:

- tradycje i przekazy ustne przenoszące wiedzę i tworzące pamięć zbiorową.
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne potwierdzające tożsamość społeczną i kulturową osób, które je kultywują
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym (rzemiosło i rękodzielnictwo)
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata

Dziedzictwo niematerialne Miasta i Gminy Przytyk związane jest między innymi z podtrzymywaniem i pielęgnowaniem tradycji polskiej wsi przez lokalne Koła Gospodyń Wiejskich. Ich aktywna działalność dotyczy chociażby aspektu kulinarnego (gotowanie i pieczenie dań regionalnych). Inną kategorią dziedzictwa niematerialnego dotyczącą terenu gminy jest kultywowanie tradycji folklorystycznych przez miejscowe (niestety nieliczne już dziś) kapele grające dawny (ludowy) repertuar muzyczny.

6. Gminna Ewidencja Zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 r., poz. 1292) podstawą opracowania programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Według Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661). GEZ jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Wzór karty adresowej GEZ - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowej z dnia **10 września 2019 r.** zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2019, poz. 1886).

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, wskazanie właściciela i posiadacza zabytku, jak również zwięzły opis, historię, stan zachowania, postulaty konserwatorskie oraz wartości zabytkowe obiektu.

Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Na podstawie nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r. (art. 7) określone zostały zabytki, które powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków.

Są to zabytki nieruchome:

- wpisane do rejestru zabytków,
- znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- zabytki nieruchome wyznaczone przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Radomiu. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku prac nie wymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Gminna ewidencja zabytków nie jest zamkniętym dokumentem. Po zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków może zostać włączony lub wyłączony z gminnej ewidencji zabytków. **Gminna Ewidencja Zabytków dla Miasta i Gminy Przytyk została przyjęta zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Przytyk nr 23.2025 z dnia 08.04.2025r.**

7. STAN ZACHOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA ZABYTEKÓW

Stan zachowania zabytków jest zróżnicowany ze względu na funkcję i własność obiektu. Zabytki sakralne zwłaszcza kościoły znajdują się generalnie w dostatecznym/dobrym stanie. W ostatnim czasie w świątyniach we Wrzosie, Wrzeszczowie i Przytyku prowadzone są prace remontowe. Kapliczki, krzyże i figury przydrożne odznaczają się generalnie dostatecznym stanem zachowania. W najgorszym stanie jest figura św. Jana Nepomucena z Krzyszkowic, która w wyniku zdarzenia drogowego uległa częściowemu zniszczeniu. Obecnie obiekt ten jest przechowywany i zabezpieczony na pobliskiej posesji. Niezbędne jest poddanie figury kompleksowym pracom rekonstrukcyjno-konserwatorskim.

W złym stanie są historyczne nagrobki na cmentarzach w Przytyku, Wrzosie i Wrzeszczowie. Najbardziej zniszczone z nich wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających i konserwatorskich.

Drugą, przeciwstawną grupą pod względem stanu technicznego i zagospodarowania są założenia dworsko-parkowe, stanowiące własności prywatne. Pogarsza się cały czas stan dworu w Zameczku. Obiekt jest nieużytkowany i nie są prowadzone naprawy bieżące. Obecny właściciel dworu w Oblasie rozpoczął prace wewnątrz budynku. Dwór we Wrzeszczowie, jest częściowo użytkowany, wymaga podjęcia prac remontowanych i naprawczych. Parki dworskie w Zameczku, Wrzeszczowie, Oblasie i Krzyszkowicach są porośnięte samosiejkami. Starodrzew parkowy nie jest pielęgnowany. Układy kompozycyjne uległy częściowemu zatarciu.

Poza tym w złym stanie znajdują się macewy na cmentarzu żydowskim w Przytyku. Sam teren cmentarza jest od czasu do czasu porządkowany przez właściciela Lasy Państwowe.

Jedyny zabytek techniki w Gminie Przytyk -młyn drewniany we Wrzosie nie jest użytkowany. Z powodu braku napraw bieżących obiekt ten może ulegać dalszej destrukcji.

8. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2021 - 2024

- Włączenie do gminnej ewidencji zabytków piaskowcowej figury Matki Boskiej na cokole, znajdującej się w zabytkowym parku w miejscowości Zameczek.
- Włączenie do zasobów gminnej ewidencji zabytków dwóch kapliczek przydrożnych w formie krzyża na cokole w miejscowościach Kaszewska Wola i Jabłonna. Wykonawcą przedmiotowych obiektów był znany radomski zakład kamieniarski F. Hebdzyński z Radomia.
- Włączenie do bazy adresowej gminnej ewidencji zabytków gm. Przytyk parku podworskiego w miejscowości Krzyszkowice.
- Wrzos, kościół pw. świętego Wawrzyńca I, II, III etap prac remontowych przy elewacjach na przestrzeni lat 2021-2023.
- Wrzos, kościół pw. św. Wawrzyńca I i II etap prac remontowych wewnątrz budynku kościoła, 2024 - 2025 – dofinansowanie w ramach rządowego programu Polski Ład.
- Wrzos, kościół pw. św. Wawrzyńca – budowa systemu instalacji centralnego ogrzewania, 2024.
- Wrzos, kościół pw. św. Wawrzyńca – konserwacja piaskowcowej gotyckiej chrzcielnicy, 2021 – finansowanie ze środków MWKZ.
- Przytyk, kościół pw. Krzyża Świętego – wymiana pokrycia dachowego, remont elewacji, 2024 - 2025 - dofinansowanie w ramach rządowego programu Polski Ład.

- Wrzeszczów, kościół pw. św. Magdaleny – prace polegające na wymienia posadzki - dofinansowanie w ramach rządowego programu Polski Ład.
- Organizacja imprezy kulturalnej nawiązującej do tradycji historycznych związanych ze ślubem poety Jana Kochanowskiego z Dorota Podlowska pod nazwą „Przystanek Kochanowski Wesele w Przytyku”.

9. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy oraz krajobrazu kulturowego gminy została wykonana w oparciu o wizje lokalne w terenie, przegląd dostępnej literatury oraz dokumentów gminnych, dokumentacji konserwatorskiej znajdującej się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Radomiu i informacji uzyskanych w gminie.

Mocne Strony	Słabe Strony
Sąsiedztwo dużego miasta (Radomia). Brak większych zakładów produkcyjnych zanieczyszczających środowisko. Występowanie wielu szlaków turystycznych. Działalność Lokalnej grupy Działania „Razem dla Radomki” i innych organizacji społecznych. Różnorodność typów zabytków w gminnej ewidencji zabytków oraz innych nie objętych ochroną konserwatorską (obiekty przydrożne, kościoły, cmentarze, dwory, parki, młyn).Znaczna liczba zabytków objęta ochroną prawną. Opieka społeczności lokalnych nad krzyżami i kapliczkami przydrożnymi. Organizowanie regionalnych i lokalnych imprez kulturalnych.	Brak oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków (objętych ochroną prawną). Brak dotowania prac przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Brak zabytków o wartościach ponadregionalnych. Występowanie zabytków znajdujących się w niedostatecznym i złym stanie technicznym. Niewielka liczba turystów. Niewielkie zainteresowanie inwestorów obiektami zabytkowymi znajdującymi się na terenie gminy.

Kultywowanie tradycji ludowych-niematerialnych (muzyczne kapele ludowe). Wydanie publikacji dot. historii gminy Przytyk. Wykorzystywanie zewnętrznych środków finansowych odnośnie prac przy zabytkach lub rozwoju infrastruktury turystycznej. Uchwalenie w 2016 i 2017 r. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Przytyk, zawierającego zasady ochrony konserwatorskiej dla obiektów i obszarów zabytkowych. Bliskość Zalewu Domaniewskiego jako ośrodka rozwoju turystyki rekreacyjnej w gminie Przytyk.	
--	--

Szanse	Zagrożenia
Podejmowanie działań administracyjnych na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków. Włączanie kolejnych zabytków do gminnej ewidencji zabytków. Zwiększenie ruchu turystycznego związanego z zabytkami, zlokalizowanymi na terenie gminy (głównie rowerowego). Możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne na projekty związane z kulturą i turystyką. Inicjowanie lokalnych działań na rzecz opieki nad zabytkami. Dalszy wzrost świadomości kulturowej wśród mieszkańców gminy Przytyk.	Postępująca degradacja części zabytków-założeń dworsko-parkowych we Wrzeszczowie, Oblasie i Zameczku. Brak działań konserwatorskich dot. cennych, zabytkowych nagrobków na cmentarzach parafialnych w Przytyku, Wrzosie i Wrzeszczowie. Prowadzenie prac remontowych w sposób niezgodny ze standardami konserwatorskimi i budowlanymi (dot. głównie kapliczek przydrożnych). Brak większych środków finansowych na realizację działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.

Zachowanie czystego środowiska przyrodniczego oraz wartościowego krajobrazu kulturowego gminy Przytyk. Podjęcie działań mających na celu objęcie ochroną prawną obszarów przyrodniczych. Wygospodarowanie większych środków na promocję gminy.	
---	--

10. Założenia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025-2028

Uwzględniając cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w wyniku dokonanej kompleksowej analizy stanu dziedzictwa kulturowego w Mieście i Gminie Przytyk w oparciu o inne dokumenty strategiczne utworzone na poziomie gminy zostały sformułowane następujące priorytety w perspektywie wieloletniej, kierunki i działania w perspektywie 4-letniej.

Priorytet 1. Dokumentacja dziedzictwa kulturowego.	
Kierunki	Działania
1. Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków.	1. Włączanie do GEZ nowych obiektów zabytkowych, które zostaną uznane za wartościowe np. kapliczki, figury, krzyże przydrożne, obiekty architektury itp.
	2. Wylączanie z GEZ w przypadku np.: zniszczenia zabytku, utraty wartości zabytkowych i wydawanie stosownych uchwał w tych sprawach.
2. Monitorowanie stanu zachowania obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz stanu prawnego dotyczącego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	1. Wyznaczenie osoby zajmującej się sprawami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (znajomość przepisów prawa, współpraca z pracownikami urzędu konserwatorskiego, wiedza na temat zasobów zabytkowych gminy, itp.).
	2. Dokonywanie przeglądów obiektów z gminnej ewidencji zabytków z udziałem pracowników urzędu konserwatorskiego.

Priorytet 2.**Ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.**

Kierunki	Działania
1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	1. Przygotowanie gminnego mechanizmu finansowego mającego na celu dofinansowanie prac przy zabytkach, będących własnością osób prywatnych, organizacji pozarządowych czy wspólnot, na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami/ np. na prace niezbędne do zahamowania postępującej degradacji obiektu zabytkowego.
	2. Podjęcie działań administracyjnych mających na celu objęcie ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków własnych form krajobrazowych w postaci grodzisk średniowiecznych w miejscowości Goszczewice, Potkanna.
	3. Prace porządkowe wpisanego do rejestru zabytków cmentarza żydowskiego w Przytyku (we współpracy z właścicielem terenu).
	4. Konserwacja i relokalizacja uszkodzonej figury Nepomucena z Krzyszkowic – we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Radomiu.
	5. Sukcesywna konserwacja historycznych nagrobków na zabytkowym cmentarzu w Przytyku.

2. Ochrona wartości przestrzennych	1. Realizacja zapisów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań przestrzennych i kierunków rozwoju dla miejscowości Przytyk.
	2. Ochrona widokowa zespołu sakralnego kościoła p.w. św. Przytyku.
	3. Uporządkowanie przestrzeni małomiasteczkowej Przytyka w zakresie umieszczania reklam i szyldów.
Priorytet 3. Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego.	
Kierunki	Działania
1. Promowanie dziedzictwa kulturowego gminy.	1. Podniesienie rangi najważniejszych imprez kulturalnych w gminie.
	2. Podejmowanie – we współpracy z GOK i organizacjami pozarządowymi – inicjatyw na rzecz corocznej organizacji Europejskich Dni Dziedzictwa (wrzesień) i Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków (kwiecień), jako projektów edukacyjnych na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.
	3. Organizacja w obrębie powstającego Skweru Doroty Podlódzkiej turniejów i pikników historycznych im. rodziny Podlódzkich.

2. Edukacja w zakresie wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.	1. Wspieranie istniejących i powstających organizacji społecznych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społeczności lokalnej.
	2. Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby turystyczne.	1. Oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków- znakiem (tzw. błękitną tarczą): obiekt chroniony prawem - we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Radomiu.
	2. Propagowanie miejsc historycznych i zabytków związanych z Janem Kochanowskim.

11. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Miasta i Gminy Przytyk. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez szereg działań władz gminy jak również jednostek podległych i współpracujących zmierzających do osiągnięcia określonych w przedmiotowym dokumencie celów. Program adresowany jest przede wszystkim do lokalnej społeczności, której akceptacja i zaangażowanie stanowią klucz do skutecznej realizacji zamierzonych działań. Efektem wdrożenia programu mają być wymierne korzyści dla mieszkańców gminy. W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Przytyk wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów: instrumenty prawne, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty koordynacji, instrumenty kontrolne.

Instrumenty prawne

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy.

Instrumenty finansowe

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Instrumenty społeczne

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej subregionalnej polityki.

Instrumenty koordynacji

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,

- programy prac konserwatorskich,
- studia i analizy, koncepcje,
- plany rewitalizacji,
- umowy i porozumienia,
- kontrakty,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z diecezją radomską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi.

Instrumenty kontrolne

- aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków),
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego.

12. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Burmistrz Miasta i Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawione Radzie Gminy.

W celu dokonania oceny gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Przytyk niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych działań określonych w tym programie.

13. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku (wpisanego do rejestru zabytków) wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót

budowlanych przy tym zabytku (art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

Jednocześnie w/w ustawa wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach (art. 74):

- ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego. Priorytet 1: „Ochrona zabytków” Można starać się o przyznanie środków finansowych na następujące zadania: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania; prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda. Pozyskane fundusze można wykorzystać na:
 - ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
 - konserwację i rewaloryzację zabytków;
 - zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych;
 - udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r., Nr 112, poz. 940) oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2013 r., poz. 784),

Inne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;
- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej;
- Środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- Środki własne gminy- zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Informacje na temat zasad i kryteriów dotyczących możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na następujących stronach internetowych: Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach:

- Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków: www.mwzkz.pl (dotacje)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”: www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”: www.mkidn.gov.pl

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- Ochrona zabytków
- Wspieranie działań muzealnych
- Kultura ludowa i tradycyjna

- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- Ochrona zabytków archeologicznych
- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego
- Miejsca Pamięci Narodowej
- Informacje o udzielaniu dotacji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, m.in. dla powiatów i gmin ze środków Województwa Mazowieckiego: www.mazovia.pl

Informacje dotyczące programu „Mazowsze dla miejsc pamięci”:
www.mazovia.pl

Celem Programu „Mazowsze dla miejsc pamięci” jest zachowanie oraz tworzenie nowych miejsc pamięci będących świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej Polaków, tj. m.in.: pomniki, kapliczki, krzyże przydrożne, tablice upamiętniające wydarzenia lub postacie historyczne, nagrobki, kopce oraz inne obiekty związane z wydarzeniami lub postaciami mającymi znaczenie dla dziedzictwa Narodu i Państwa Polskiego.

- Informacje o dotacjach na zabytki znajdujących się w GEZ można uzyskać w Lokalnej Grupie Działania „Razem dla Radomki”.

Podstawowa literatura:

1. Encyklopedia Przytyka: Przytyk i okolice, red. E. Bocheńska, Przytyk 2011
2. Gajewska J., Gmina Przytyk, Radom 2006
3. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T. III, woj. Kieleckie, z.10, pow. radomski, Warszawa 1961
4. Kupisz D., Piątkowski S., Dzieje Przytyka i okolicznych miejscowości do roku 1918, Radom 2018
5. Nierychlewska A., Budownictwo obronne w powiecie radomskim w okresie od XIII do XVIII wieku, Radom 2002
6. Radomskie – alfabet wykopalisk, Radom 1994
7. Rosiński S., Przytyk Parafia i gmina w prasie XIX- wiecznej, Przytyk 2011
8. Sado G., Gmina Przytyk dzieje samorządu i administracji: 1809- 1990
9. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, Warszawa 1880- 1902,.
10. Wiśniewski J., Dekanat radomski, Radom 1911
11. Wizytacja generalna kościoła farnego w Przytyku z 1791 r., Radom 1998

Ważniejsze strony internetowe:

- www.przytyk.pl
- www.sztetl.org.pl
- www.razemdlaradomki.pl
- www.radomka.pl
- www.kirkuty.xip.pl/przytyk.htm

Dokumentacja konserwatorska dotycząca poszczególnych zabytków znajduje się w Archiwum Zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu.

Załącznik nr 1**Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków dla Miasta i Gminy Przytyk
(zabytki nieruchome)**

L.p.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Uwagi
1.	Dęba	Krzyż przydrożny 1906r.	Po lewej stronie drogi wojewódzkiej nr 740 Wrzeszczów-Potworów. Działka ewidencyjna nr 354
2.	Glinice	Kaplica kubaturowa 1863r.	W zachodniej części wsi (w sąsiedztwie posesji nr 25) Działka ewidencyjna nr 226
3.	Glinice	Krzyż przydrożny 1913r.	W centrum miejscowości (na rozstaju dróg) Działka ewidencyjna nr 28
4.	Goszczewice	Kapliczka przydrożna 1918r.	W centrum miejscowości (w sąsiedztwie posesji nr 39) Działka ewidencyjna nr 229
5.	Jabłonna	Dom drewniany 1 ćw. XX	Posesja nr 36 Działka ewidencyjna nr 43/1
6.	Jabłonna	Krzyż przydrożny 1912r.	Przy wjeździe do wsi od strony miejscowości Wrzos (w pobliżu posesji nr 52) Działka ewidencyjna nr 187/1

7.	Kaszewska Wola	Krzyż przydrożny 1926r.	Przy skrzyżowaniu dróg na posesji nr 5 Działka ewidencyjna nr 173/2
8.	Krzyszkowice	Figura św. Jana Nepomucena 1793r.	Przy drodze Krzyszkowice- Jarosławice Działka ewidencyjna nr 395
9.	Krzyszkowice	Park podworski XIX w.	Przy posesji nr 35 Działka ewidencyjna nr 143/17,143/12 Wojewódzka Ewidencja Zabytków
10.	Oblas	Dwór murowany XIX w.	ul. Kasztanowa Działka ewidencyjna nr 228 Wpis do rejestru zabytków 544/A z dn. 23.06.1970r. 135/A/82 z dn. 12.02.1982r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków
11.	Oblas	Park dworski Pocz. XIX w.	Działka ewidencyjna nr 228,227/1 Wpis do rejestru zabytków nr: A – 1258 Wojewódzka Ewidencja Zabytków

12.	Oblas	Spichlerz murowany 1 poł. XIX w.	ul. Folwarczna 8 Działka ewidencyjna nr 54/14 Wpis do rejestru zabytków 544/A z dn. 23.06.1970r. 135/A/82 z dn. 12.02.1982r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków
13.	Przytyk	Układ urbanistyczny miejscowości Przytyk XIII/XIV w. - 1 poł. XX w.	Układ urbanistyczny według załącznika graficznego zamieszczonego w karcie GEZ obejmujący ul. Rynek, ul. Zachęta, ul. Warszawską, ul. Kościelną wraz działkami przylegającymi do tych ulic oraz teren przykościelny XIII/XIV- XX w.
14.	Przytyk	Kościół parafialny pw. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego 1930r.-1936r.	Parafia p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego ul. Zachęta 30 26-650 Przytyk Działka ewidencyjna nr 39 Wpis do rejestru zabytków 370/A z dn.05.01.1988r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków

15.	Przytyk	Plebania murowana Lata 30-te XX w.	ul. Zachęta 30 Działka ewidencyjna nr 354/2
16.	Przytyk	Krzyż na cokole 1865r.	Lokalizacja na placu przykościelnym Działka ewidencyjna nr 39 Wpis do rejestru zabytków 113/B/95 Wojewódzka Ewidencja Zabytków
17.	Przytyk	Figura Matki Boskiej 1917r.	Lokalizacja na placu przykościelnym Działka ewidencyjna nr 39
18.	Przytyk	Cmentarz rzymsko- katolicki 1 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza Działka ewidencyjna nr 128 Wpis do rejestru zabytków A-1263 Wojewódzka Ewidencja Zabytków
19.	Przytyk	Cmentarz żydowski I poł. XIX w., 1941r.	Po lewej stronie drogi nr 740 Przytyk -Radom Wpis do rejestru zabytków 404/A z dn.03.04.1989r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków Działka ewidencyjna nr 484

20.	Przytyk	Krzyż przydrożny 1842r.	Przy posesji przy ulicy Tomasowskiej nr 23 Działka ewidencyjna nr 30/5
21.	Wrzeszczów	Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny 1 poł. XVIII w.	Parafia p.w. św. Marii Magdaleny Wrzeszczów 13 26-650 Przytyk Działka ewidencyjna nr 417 Wpis do rejestru zabytków 290/A/56 z dn.18.10.1956r. 391 z dn.21.06.1967r. 186/A z dn.15.10.1982r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków
22.	Wrzeszczów	Dzwonnica murowana XVIII-XIX w.	Parafia p.w. św. Marii Magdaleny Wrzeszczów 13 26-650 Przytyk Działka ewidencyjna nr 417 Wojewódzka Ewidencja Zabytków
23.	Wrzeszczów	Ogrodzenie kościoła Pocz. XX w.	Parafia p.w. św. Marii Magdaleny Wrzeszczów 13 26-650 Przytyk Działka ewidencyjna nr 417

24.	Wrzeszczów	Plebania murowana Lata 50-XX w.	Parafia p.w. św. Marii Magdaleny Wrzeszczów 13 26-650 Przytyk Działka ewidencyjna nr 417
25.	Wrzeszczów	Krzyż na cokole 1894r.	Parafia p.w. św. Marii Magdaleny Wrzeszczów 13 26-650 Przytyk (Na placu przykościelnym) Działka ewidencyjna nr 417
26.	Wrzeszczów	Cmentarz rzymsko- katolicki 2 poł. XIX w.	Po prawej stronie drogi w kierunku miejscowości Witoldów Działka ewidencyjna nr 139 Wojewódzka Ewidencja Zabytków
27.	Wrzeszczów	Kaplica cmentarna 1828r.	Działka ewidencyjna nr 139
28.	Wrzeszczów	Dwór murowany XVIII w. – XIX w. Lata 1915-1920	Posesja nr 47b Działka ewidencyjna nr 735/4 Wpis do rejestru zabytków 363/A z dn.03.12.1987r. 363/A z dn.29.03.1990r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków

29.	Wrzeszczów	Park dworski XIX w.	Posesja nr 47b Działka ewidencyjna nr 735/3, 735/4 Wpis do rejestru zabytków 363/A z dn.03.12.1987r. 363/A z dn.29.03.1990r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków
30.	Wrzeszczów	Figura Matki Boskiej 1904r.	Po lewej stronie drogi wojewódzkiej nr 740 Wrzeszczów-Potworów (Naprzeciwko posesji nr 70) Działka ewidencyjna nr 635
31.	Wrzos	Kościół parafialny pw. Wawrzyńca XV w. 1 ćw. XX w.	Parafia pw. św. Wawrzyńca Wrzos 12 26-650 Przytyk Wpis do rejestru zabytków 292/A/56 z dn.18.10.1956r. 386 z dn.21.06.1967r. 187/A z dn.15.10.1982r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków Działka ewidencyjna nr 153/1
32.	Wrzos	Brama kościelna Pocz. XX w.	Parafia p.w. św. Wawrzyńca Wrzos 12 26-650 Przytyk Działka ewidencyjna nr 153/1

33.	Wrzos	Cmentarz rzymsko-katolicki XIX w.	W sąsiedztwie kościoła parafialnego Działka ewidencyjna nr 153/1 Wpis do rejestru zabytków A-1278 Wojewódzka Ewidencja Zabytków
34.	Wrzos	Kaplica cmentarna XIX w.	Działka ewidencyjna nr 153/1 Na cmentarzu parafialnym
35.	Wrzos	Kapliczka przydrożna 1913r.	Po prawej stronie drogi Wrzos-Goszczewice W pobliżu posesji nr 23 Działka ewidencyjna nr 99/1
36.	Wrzos	Dom drewniany 1 poł. XX w.	Posesja nr 1 W pobliżu młyna wodno-elektrycznego na rzeczce Wiązownicy Działka ewidencyjna nr 168/20
37.	Wrzos	Młyn wodno-elektryczny 1917r., 1941r.	Młyn na rzeczce Wiązownicy (przy posesji Wrzosów nr 1) Działka ewidencyjna nr 168/16 Wojewódzka Ewidencja Zabytków

38.	Zameczek	Dwór murowany Poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków 787 z 16.09.1972r. 206/A z dn.14.04.1983r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków Działka ewidencyjna nr 134/4
39.	Zameczek	Park dworski Poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków 206/A z dn. 14.04.1983r. Wojewódzka Ewidencja Zabytków Działka ewidencyjna nr 134/4,134/7,134/8, 134/9,134/10,134/11,134/ 17, 134/26
40.	Zameczek	Figura Matki Boskiej Lata 20 - te XX w.	Na terenie parku dworskiego Działka ewidencyjna nr 134/4

Załącznik nr 2**Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków dla Miasta i Gminy Przytyk
(stanowiska archeologiczne)**

L.p.	Miejscowość	Numer stanowiska w obrębie miejscowości	Obszar AZP i numer stanowiska archeologicznego w obrębie obszaru	Funkcja	Chronologia
1.	Biała Głina	2	AZP 73-65/58	śląd osadnictwa	okres neolitu
2.	Borki	1	AZP 72-66/8	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	okres neolitu okres rzymski okres nowożytny
3.	Borki	2	AZP 72-66/9	osada osada wiejska	późny okres lateński wczesny okres lateński okres nowożytny
4.	Borki	3	AZP 72-66/10	obozowisko osada jednodworcza	epoka brązu okres nowożytny

5.	Borki	4	AZP 72-66/11	śląd osadnictwa osada jednodworcz a	okres halsztacki okres nowożytny
6.	Borki	5	AZP 72-66/12	znalezisko jednostkowe osada	okres neolitu II okres epoki brązu
7.	Borki	6	AZP 72-66/13	śląd osadnictwa osada produkcyjna	okres pradziejowy okres nowożytny
8.	Borki	7	AZP 72-66/16	śląd osadnictwa	okres halsztacki
9.	Borki	8	AZP 72-66/17	znalezisko luźne	okres starożytny
10.	Borki	9	AZP 72-66/18	znalezisko luźne	epoka kamienia
11.	Borowiec	1	AZP 73-66/6	śląd osadnictwa osada osada jednodworcz a	wczesna epoka brązu wczesny okres lateński Kultura Polska (XVI-XVII w.)
12.	Czarna Niwa	1	AZP 73-65/59	śląd	Kultura Polska (XVI-XVII w.)

				osadnictwa	
13.	Dębowica	1	AZP 73-65/60	śląd osadnictwa	okres mezolitu okres neolitu
14.	Domaniów- Jatki	1	AZP 73-65/39	osada osada wiejska	okres halsztański/ wczesny okres lateński Kultura Polska (XIV – XVI w.)
15.	Domaniów	2	AZP 73-65/27	obozowisko	okres pradziejowy
16.	Domaniów	3	AZP 73-65/28	obozowisko	okres pradziejowy
17.	Domaniów	4	AZP 73-65/29	osada	okres halsztański
18.	Domaniów	6	AZP 73-65/33	osada wiejska	Kultura Polska (XIII-XV w.)
19.	Domaniów	7	AZP 73-65/35	osada wiejska	Kultura Polska (XIV-XVII w.)
20.	Domaniów	8	AZP 73-65/36	osada wiejska	Kultura Polska (XIV-XVI w.)
21.	Domaniów	9	AZP 73-65/37	osada wiejska	Kultura Polska (XIV-XVII w.)
22.	Domaniów	10	AZP 73-65/31	osada	okres

					pradziejowy
23.	Domaniów	11	AZP 73-65/32	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVIII w.)
24.	Domaniów	12	AZP 73-65/34	śląd osadnictwa osada wiejska	okres pradziejowy Kultura Polska (XVII-XVIII w.)
25.	Domaniów	13	AZP 73-64/32	śląd osadnictwa	epoka brązu
26.	Domaniów	14	AZP 73-65/42	śląd osadnictwa osada	okres starożytny okres halsztacki/ wczesny okres rzymski
27.	Domaniów	15	AZP 73-65/40	śląd osadnictwa	Kultura Polska (XV-XVI w.)
28.	Domaniów	16	AZP 73-65/41	osada	epoka brązu/ okres halsztacki
29.	Domaniów	17	AZP 73-65/38	osada wiejska	Kultura Polska (XIII – XVI w.)
30.	Domaniów	18	AZP 73-65/26	osada	okres halsztacki /wczesny okres

					rzymski
31.	Domaniów	19	AZP 73-65/30	obozowisko	okres pradziejowy
32.	Glinice	1	AZP 72-65/16	śląd osadnictwa osada wiejska	okres starożytny Kultura Polska (XV –XVII w.)
33.	Goszczewice	1	AZP 73-64/5	grodzisko stożkowate dwór na kopcu	Kultura Polska (XIV –XV w.) Kultura Polska (XVI –XVII w.)
34.	Goszczewice	2	AZP 73-64/2	śląd osadnictwa osada wiejska	okres rzymski Kultura Polska (XIII –XVI w.)
35.	Goszczewice	3	AZP 73-64/1	osada	okres średniowieczny Kultura Polska (XII-XIV w.)
36.	Goszczewice	4	AZP 73-64/3	śląd osadnictwa osada wiejska	neolit/wczesna epoka brązu Kultura Polska (XIV-XV w.)

37.	Goszczewice	5	AZP 73-64/4	osada przydworska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
38.	Goszczewice	6	AZP 73-64/6	osada ślad osadnictwa	okres halsztacki /wczesny okres lateński Kultura Polska (XIV-XVI w.)
39.	Goszczewice	7	AZP 73-64/7	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	okres pradziejowy Kultura Polska (XIV-XVI w.)
40.	Goszczewice	8	AZP 73-64/8	ślad osadnictwa	Kultura Polska (XV-XVI w.)
41.	Goszczewice	9	AZP 73-64/9	ślad osadnictwa osada jednodworcza	okres pradziejowy Kultura Polska (XVI-XVII w.)
42.	Goszczewice	10	AZP 73-64/10	ślad osadnictwa osada wiejska	okres pradziejowy Kultura Polska (XVI-XVII w.)
43.	Goszczewice	11	AZP 73-64/27	osada wiejska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
44.	Jabłonna			osada osada	okres pradziejowy

		1	AZP 73-65/61	jednodworcz a	okres nowożytny
45.	Kaszowska Wola	1	AZP 72-65/9	śląd osadnictwa osada wiejska	okres pradziejowy Kultura Polska (XV-XVII w.)
46.	Kaszowska Wola	2	AZP 72-65/10	śląd osadnictwa osada wiejska	epoka brązu Kultura Polska
47.	Kobrówka	1	AZP 72-66/5	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada	epoka kamienia okres neolitu okres rzymski
48.	Kobrówka	2	AZP 72-66/6	osada	okres rzymski
49.	Kobrówka	3	AZP 72-66/7	osada osada jednodworcz a	okres rzymski Kultura Polska (XVI-XVII w.)
50.	Kolonia Potkanna	1	AZP 73-64/28	osada wiejska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
51.	Kresy (Wygnanów)	1	AZP 73-64/25	śląd osadnictwa	okres halsztacki/ wczesny okres lateński

52.	Kresy (Wygnanów)	2	AZP 73-64/26	śląd osadnictwa	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
53.	Młódnice	4	AZP 73-65/49	obozowisko	okres neolitu
54.	Młódnice	5	AZP 73-65/48	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia okres halsztacki/ wczesny okres lateński
55.	Młódnice- G.Czubatka	6	AZP 73-65/47	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia epoka brązu/ okres halsztacki
56.	Młódnice G.Czubatka	7	AZP 73-65/46	osada	epoka brązu/ okres halsztacki
57.	Młódnice	8	AZP 73-65/45	osada	okres rzymski
58.	Młódniczki	1	AZP 73-65/43	obozowisko	epoka brązu
59.	Młódniczki	2	AZP 73-65/44	obozowisko	okres halsztacki /wczesny okres lateński
60.	Ostrołęka	1	AZP 73-64/33	śląd osadnictwa	okres neolitu
61.	Ostrołęka	2	AZP 73-64/34	osada	Kultura Polska (XIV-XVI w.)

				jednodworcz a	
62.	Podgajek Wschodni	1	AZP 72-65/13	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
63.	Podgajek Wschodni	2	AZP 73-65/5	obozowisko osada osada	epoka kamienia epoka brązu wczesne średniowiecze
64.	Podgajek Wschodni	3	AZP 73-65/6	osada jednodworcz a	Kultura Polska (XV-XVII w.)
65.	Podgajek Wschodni	4	AZP 73-65/7	śląd osadnictwa osada osada wiejska	wczesna epoka brązu wczesne średniowiecze Kultura Polska (XV-XVII w.)
66.	Potkanna	1	AZP 73-64/31	„Fortalicjum ”	Kultura Polska (XIV-XVII w.)
67.	Potkanna			osada	okres halsztacki/ wczesny okres

		2	AZP 73-64/30	osada wiejska	rzymski Kultura Polska (XVI-XVII w.)
68.	Potkanna	3	AZP 73-65/23	obozowisko osada	eneolit-wczesna epoka brązu okres halsztacki/ wczesny okres rzymski
69.	Potkanna	4	AZP 73-65/24	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres halsztacki Kultura Polska (XVII-XVIII w.)
70.	Potkanna	5	AZP 73-64/29	obozowisko osada wiejska	eneolit-wczesna epoka brązu Kultura Polska (XV-XVII w.)
71.	Potkanna- Feliksów	1	AZP 73-65/25	osada jednodworcz a	Kultura Polska (XVII-XVIII w.)
72.	Przytyk	1	AZP 73-65/12	osada wiejska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
73.	Przytyk- Piaski	1	AZP 73-65/1	śląd osadnictwa osada	okres neolitu Kultura Polska (XIV-XVII w.)

				wiejska	
74.	Przytyk- Piaski	2	AZP 73-65/2	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
75.	Przytyk- Piaski	3	AZP 73-65/8	śląd osadnictwa osada osada wiejska	okres starożytny Kultura Polska (XIII-XIV w.) Kultura Polska (XVI-XVII w.)
76.	Przytyk- Piaski	4	AZP 73-65/9	śląd osadnictwa osada wiejska	okres pradziejowy Kultura Polska (XV-XVII w.)
77.	Przytyk- Piaski	5	AZP 73-65/10	śląd osadnictwa osada jednodworcz a	okres lateński Kultura Polska (XVI-XVII w.)
78.	Przytyk- Piaski	6	AZP 73-65/11	obozowisko osada jednodworcz a	okres neolitu Kultura Polska (XVI-XVII w.)
79.	Przytyk- Podgajek Zachodni	1	AZP 73-65/13	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
80.	Przytyk-			obozowisko	epoka brązu

	Podgajek Zachodni	2	AZP 73-65/14	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
81.	Słowików	1	AZP 73-65/15	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
82.	Słowików	2	AZP 73-65/16	śląd osadnictwa osada	okres neolitu okres rzymski
83.	Słowików	3	AZP 73-65/17	śląd osadnictwa	okres halsztacki
84.	Słowików	4	AZP 73-65/18	śląd osadnictwa	epoka brązu
85.	Słowików	5	AZP 73-65/19	śląd osadnictwa	okres starożytny
86.	Stary Młyn	1	AZP 73-65/51	cmmentarzysk o popielnicowe	epoka brązu
87.	Stary Młyn	3	AZP 73-65/50	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia okres halsztacki/ wczesny okres rzymski
88.	Stefanów	1	AZP 73-66/34	osada wiejska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
89.	Studzienice	1	AZP 72-65/11	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)

90.	Studzienice	2	AZP 72-65/12	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
91.	Studzienice	3	AZP 72-65/14	osada osada wiejska	epoka brązu Kultura Polska (XVI-XVII w.)
92.	Sukowska Wola	1	AZP 72-66/19	osada	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
93.	Suków	1	AZP 72-65/6	osada osada wiejska	okres rzymski Kultura Polska (XVI-XVII w.)
94.	Suków	2	AZP 72-65/7	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
95.	Suków- Wola Sukowska	3	AZP 72-65/8	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka brązu Kultura Polska (XVI-XVII w.)
96.	Wola Wrzeszczowska	1	AZP 72-64/24	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada jednodworcz a	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze okres nowożytny
97.	Wrzeszczów	1	AZP 72-65/17	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)

98.	Wrzeszczów	2	AZP 72-65/18	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
99.	Wrzeszczów	3	AZP 72-65/19	osada	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
100.	Wrzeszczów	4	AZP 72-64/10	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV w.)
101.	Wrzeszczów	5	AZP 72-64/14	śląd osadnictwa osada jednodworcz a	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
102.	Wrzeszczów	6	AZP 72-64/15	osada jednodworcz a	okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
103.	Wrzeszczów	7	AZP 72-64/18	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd	epoka kamienia wczesne średniowiecze (XIII w.) późne średniowiecze (XV w.) okres nowożytny (XVI-XVIII w.)

				osadnictwa	
104.	Wrzos	1	AZP 73-65/20	śląd osadnictwa osada wiejska	epoka brązu Kultura Polska (XVI-XVII w.)
105.	Wrzos	2	AZP 73-65/21	obozowisko	okres pradziejowy
106.	Wrzos	3	AZP 73-65/22	osada śląd osadnictwa	Kultura grobów kloszowych Kultura Polska (XVII-XVIII w.)
107.	Wrzos	4	AZP 73-64/23	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
108.	Wrzos	5	AZP 73-64/24	osada wiejska	Kultura Polska (XIII-XVII w.)
109.	Wrzos	6	AZP 72-64/3	śląd osadnictwa	okres starożytny
110.	Wygnanów	1	AZP 72-64/4	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia- epoka brązu epoka brązu okres późno średniowieczny /nowożytny

111.	Wygnanów	2	AZP 72-64/5	osada osada	epoka brązu /wczesna epoka żelaza okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
112.	Wygnanów	3	AZP 72-64/6	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres neolitu okres starożytny wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
113.	Wygnanów	4	AZP 72-64/7	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	epoka brązu wczesne średniowiecze okres nowożytny
114.	Wygnanów	5	AZP 72-64/8	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres rzymski okres nowożytny (XVI w.)
115.	Wygnanów	6	AZP 72-64/9	osada	wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)

116.	Wygnanów	7	AZP 72-64/11	osada	epoka brązu/wczesna epoka żelaza
117.	Wygnanów	8	72-64/12	osada ślad osadnictwa	okres neolitu okres nowożytny
118.	Wygnanów	9	72-64/13	ślad osadnictwa osada ślad osadnictwa	okres neolitu wczesne średniowiecze (X-XI w.) okres nowożytny (XVI w.)
119.	Wygnanów	10	72-64/16	osada	późna epoka brązu wczesna epoka żelaza
120.	Wygnanów	11	72-64/17	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka kamienia okres starożytny wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres

					nowożytny (XVI-XVII w.)
121.	Wygnanów	12	72-64/19	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka brązu późne średniowiecze okres nowożytny (XV-XVI w.)
122.	Wygnanów	13	72-64/20	osada osada osada	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze okres nowożytny

123.	Wygnanów	14	72-64/21	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza wczesne średniowiecze późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVII – XVIII w.)
124.	Wygnanów	15	72-64/22	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka brązu późne średniowiecze okres nowożytny (XVII – XVIII w.)
125.	Wygnanów	16	72-64/23	śląd osadnictwa	epoka kamienia
125.	Zameczek	1	72-65/1	dwór	Kultura Polska (XV - XVII w.)
126.	Zameczek	2	72-65/2	osada otwarta osada przydworska	Kultura Polska (XIII-XIV w.) Kultura Polska (XV-XVIII w.)

127.	Zameczek	3	72-65/3	osada osada osada osada	neolit epoka brązu/okres halsztacki okres rzymski Kultura Polska (XIV-XVII w.)
128.	Zameczek	2	72-65/2	osada otwarta osada przydworska	Kultura Polska (XIII-XIV w.) Kultura Polska (XV-XVIII w.)
129.	Zameczek	3	72-65/3	osada osada osada osada	neolit epoka brązu okres rzymski Kultura Polska (XIV-XVII w.)
130.	Zameczek	4	72-65/4	osada	Kultura Polska (XIV-XV w.)
131.	Zameczek	5	72-65/5	osada	okres lateński
132.	Zameczek	6	72-66/2	osada osada	okres halsztacki/ wczesny okres lateński Kultura Polska (XIV-XVII w.)
133.	Zameczek	7	72-66/3	osada	okres rzymski

134.	Zameczek	8	72-66/4	śląd osadnictwa osada	epoka brązu okres rzymski
135.	Zameczek	9	73-65/3	śląd osadnictwa osada osada wiejska	okres neolitu epoka brązu Kultura Polska (XIV-XVI w.)
136.	Zameczek	10	73-65/4	osada osada śląd osadnictwa	epoka brązu wczesne średniowiecze Kultura polska (XVI -XVII w.)
137.	Żerdź	1	72-65/15	osada wiejska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
138.	Wólka Domaniowska/ Domaniów	73-65		Strefa stanowisk archeologiczn ych rozpoznanych w trakcie prac przygotowawc zych pod budowę zbiornika wodnego Domaniów	epoka brązu okres halsztacki okres rzymski okres średniowieczny

Załącznik nr 3.**Wykaz oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych Gminnej
Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Przytyk**

L.p.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Stan zachowania
1.	Dęba	Krzyż przydrożny 1906r.	dostateczny
2.	Glinice	Kaplica kubaturowa 1863r.	Dobry – po pracach remontowych
3.	Glinice	Krzyż przydrożny 1913r.	Niedostateczny
4.	Goszczewice	Kapliczka przydrożna 1918r.	Dobry
5.	Jabłonna	Dom drewniany 1 ćw. XX	Dobry
6.	Jabłonna	Krzyż przydrożny 1912r.	Dostateczny
7.	Kaszewska Wola	Krzyż przydrożny 1926r.	Dobry – po renowacji
8.	Krzyszkowice	Figura św. Jana Nepomucena 1793r.	Bardzo zły
9.	Krzyszkowice	Park podworski XIX w.	Zły

10.	Oblas	Dwór murowany XIX w.	Niedostateczny
11.	Oblas	Park dworski Pocz. XIX w.	Niedostateczny
12.	Oblas	Spichlerz murowany 1 poł. XIX w.	Niedostateczny
13.	Przytyk	Układ urbanistyczny miejscowości Przytyk XIII/XIV w. - 1 poł. XX w.	-
14.	Przytyk	Kościół parafialny pw. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego 1930r.-1936r.	Dobry/ w trakcie remontu/
15.	Przytyk	Plebania murowana Lata 30-te XX w.	Dostateczny
16.	Przytyk	Krzyż na cokole 1865r.	Niedostateczny
17.	Przytyk	Figura Matki Boskiej 1917r.	Niedostateczny
18.	Przytyk	Cmentarz rzymsko-katolicki 1 poł. XIX w.	Dostateczny
19.	Przytyk	Cmentarz żydowski I poł. XIX w., 1941r.	Dostateczny

20.	Przytyk	Krzyż przydrożny 1842r.	Niedostateczny
21.	Wrzeszczów	Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny 1 poł. XVIII w.	Dobry /w trakcie remontu/
22.	Wrzeszczów	Dzwonnica murowana XVIII-XIX w.	Dobry
23.	Wrzeszczów	Ogrodzenie kościoła Pocz. XX w.	Dobry
24.	Wrzeszczów	Plebania murowana Lata 50-XX w.	Dostateczny/dobry
25.	Wrzeszczów	Krzyż na cokole 1894r.	Niedostateczny
26.	Wrzeszczów	Cmentarz rzymsko-katolicki 2 poł. XIX w.	Dostateczny
27.	Wrzeszczów	Kaplica cmentarna 1828r.	Dobry
28.	Wrzeszczów	Dwór murowany XVIII w. – XIX w. Lata 1915-1920	Niedostateczny
29.	Wrzeszczów	Park dworski XIX w.	Niedostateczny

30.	Wrzeszczów	Figura Matki Boskiej 1904r.	Dostateczny
31.	Wrzos	Kościół parafialny pw. Wawrzyńca XV w. 1 ćw. XX w.	Dostateczny/dobry
32.	Wrzos	Brama kościelna Pocz. XX w.	Dobry
33.	Wrzos	Cmentarz rzymsko-katolicki XIX w.	Dostateczny
34.	Wrzos	Kaplica cmentarna XIX w.	Dostateczny
35.	Wrzos	Kapliczka przydrożna 1913r.	Dobry
36.	Wrzos	Dom drewniany 1 poł. XX w.	Niedostateczny
37.	Wrzos	Młyn wodno-elektryczny 1917r., 1941r.	Dostateczny
38.	Zameczek	Dwór murowany Poł. XIX w.	Dostateczny
39.	Zameczek	Park dworski Poł. XIX w.	Niedostateczny
40.	Zameczek	Figura Matki Boskiej Lata 20 - te XX w.	Niedostateczny

Załącznik nr 4**Wykaz zabytków nieruchomych Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
z terenu Miasta i Gminy Przytyk zweryfikowanych negatywnie**

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Uwagi
1.	<u>Nowy Młyn</u>	Młyn drewniany (elektryczny)	Weryfikacja negatywna (Brak obiektu w terenie)
2.	<u>Oblas</u>	Chałupa drewniana	Weryfikacja negatywna (Brak obiektu w terenie)
3.	<u>Stary Młyn</u>	Młyn drewniany (wodny)	Weryfikacja negatywna (Brak obiektu w terenie)
4.	<u>Suków</u>	Chałupa drewniana nr 20	Weryfikacja negatywna (Brak obiektu w terenie)
5.	<u>Suków</u>	Chałupa drewniana nr 21	Weryfikacja negatywna (Brak obiektu w terenie)
6.	<u>Suków</u>	Chałupa drewniana nr 36	Weryfikacja negatywna (Brak obiektu w terenie)

7.	<u>Suków</u>	Chałupa drewniana nr 39	Weryfikacja negatywna (Brak obiektu w terenie)
----	--------------	-------------------------	---